

GEWOON (LIEVER) (NIET) (BEPERKT) MEEDOEN?!

Ilse van de Rijdt

Studentnummer: 1378915

Master Special Education Needs (M SEN)

Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Leerroute: ZM D2

Begeleid door: drs. José P.M. Wichers-Bots

juni 2011

LIEVER NIET MEEDOEN?!
GEWOON BEPERKT MEEDOEN?!
GEWOON LIEVER NIET BEPERKT MEEDOEN?!
LIEVER BEPERKT MEEDOEN?!
GEWOON NIET MEEDOEN?!
GEWOON MEEDOEN!

Een verkennend onderzoek naar de situatie van ambulante begeleide leerlingen,
vanuit cluster 3, ten aanzien van de lessen Bewegen en Sport
in de onderbouw van het regulier voortgezet onderwijs.

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	5
INTRODUCTIE	7
1. AANLEIDING ONDERZOEK EN ONDERZOEKSVRAGEN	9
1.1 Enkele praktijkervaringen	9
1.2 Aanleiding onderzoek.....	9
1.3 Probleemverkenning	10
1.4 Aannames	11
1.5 Doelstelling van het onderzoek	12
1.6 Onderzoeksvraag en deelvragen	12
2. THEORETISCHE ONDERBOUWING	13
2.1 Inleiding.....	13
2.2 Visie Bewegen & Sport.....	13
2.3 Participatie en beleving van leerlingen met een lichamelijke beperking ten aanzien van de lessen Bewegen en Sport	14
2.4 Ambulante begeleiding (bewegingsonderwijs)	16
2.5 Sportdeelname van jongeren met een lichamelijke beperking	17
3. ONDERZOEKSMETHODOLOGIE	19
3.1 Onderzoeksvraag in relatie tot de onderzoekscontext.....	19
3.2 Onderzoeksstrategie en onderzoekseenheden	20
3.3 Onderzoeksmethoden	21
3.4 Onderzoeksinstrumenten	22
3.5 Validiteit en betrouwbaarheid	22
3.6 Ethiek	23
4. RESULTATEN.....	24
4.1 Respons	24
4.2 Algemene informatie	24
4.3 Deelname aan de lessen Bewegen en Sport	24
4.4 Beleving van de lessen Bewegen en Sport.....	25

4.5	Knelpunten en belemmeringen m.b.t. de lessen Bewegen en Sport.....	27
4.6	Overzichtschema per leerling.....	28
4.7	Meningen en behoeftes van de docent Bewegen en Sport.....	30
4.8	Data uit de focusgroep-interviews.....	31
5.	CONCLUSIES, DISCUSSIE EN AANBEVELINGEN.....	34
5.1	Conclusies van de deelvragen.....	34
5.2	Integratie van conclusies.....	36
5.3	Discussie.....	38
5.4	Antwoord op de onderzoeksvraag.....	39
5.5	Beperkingen.....	40
5.6	Aanbevelingen.....	41
6.	EVALUATIE EN REFLECTIE.....	42
6.1	Reflectie op het onderzoeksverloop.....	42
6.2	Reflectie op mijn ontwikkeling als onderzoeker.....	43
6.3	Reflectie op mijn persoonlijke professionele ontwikkeling en leerpunten	44
6.4	Doelrealisatie.....	45
	NAWOORD.....	46
	LITERATUUR.....	47
	LIJST MET AFKORTINGEN.....	49
	BIJLAGEN.....	50
	Bijlage 1 Vragenlijst AB-leerlingen	
	Bijlage 2 E-mail enquête docenten Bewegen en Sport	

Samenvatting

'Gewoon meedoen!' is één van de conclusies uit dit onderzoek en 'gewoon niet meedoen' als het, gezien de fysieke omstandigheden van een AB-leerling, ook echt niet gaat. Gelukkig komt dit laatste in het onderzoek nauwelijks naar voren. Wat wel naar voren komt is dat leerlingen met een lichamelijke beperking graag mee willen doen en dat docenten bereid zijn hier energie in te steken. Onder andere op het gebied van bewustwording en communicatie is winst te behalen!

Dit praktijkonderzoek is gericht op de participatie aan, en beleving van de lessen Bewegen en Sport (B&S), door ambulante begeleide leerlingen. Het betreft leerlingen met een lichamelijke beperking in de onderbouw van het regulier voortgezet onderwijs. Het onderzoek is ontstaan vanuit mijn eigen praktijkbehoefte.

Als ambulante begeleider bewegingsonderwijs krijg ik steeds meer met deze doelgroep te maken. Het is van belang te weten te komen hoe het met de situatie van ambulante begeleide leerlingen ten aanzien van de lessen B&S is gesteld, zodat ik mijn interventies hierop beter kan afstemmen.

Doen AB-leerlingen wel of niet mee? Hoe beleven ze de lessen? Waar liggen belemmeringen en knelpunten? Deze vragen zijn aanleiding geweest voor het onderzoek. Ook de meningen van docenten B&S zijn erbij betrokken.

Dit alles heeft geleid tot mijn onderzoeksvraag:

Hoe is de participatie en beleving van ambulante begeleide leerlingen, vanuit cluster 3, ten aanzien van de lessen Bewegen en Sport in de onderbouw van het regulier voortgezet onderwijs en hoe kijken docenten Bewegen en Sport hier tegenaan?

Middels een vragenlijst onder AB-leerlingen en een e-mail enquête onder docenten B&S, is data verzameld. Vervolgens zijn de resultaten besproken met twee groepen ambulante begeleiders. De ene groep bestond uit AB-ers bewegingsonderwijs en de andere groep uit AB-ers die de begeleiders zijn van de onderzochte leerlingen.

Uit het onderzoek komt een positief beeld naar voren ten aanzien van de participatie aan, en beleving van de lessen Bewegen en Sport van deze leerlingen. Zo blijkt dat 89% van de onderzochte AB-leerlingen volledig deelneemt, dus 'gewoon meedoet'.

Het feit dat een grote groep leerlingen de diagnose DCD heeft, kan hier een rol spelen. Zij hebben 'lichte' lichamelijke beperkingen. Als leerlingen (gedeeltelijk) niet deelnemen heeft dat voornamelijk te maken met fysieke oorzaken. Leerlingen willen dan ook 'gewoon niet meedoen'.

Ten aanzien van de beleving lijken verschillende factoren een rol te spelen, waaronder succeservaring in de lessen, tevredenheid over de manier van beoordelen en belemmeringen en knelpunten die worden ervaren.

De meeste knelpunten worden door de leerlingen ervaren op het gebied van de docent. Volgens de leerlingen worden lessen niet voldoende aan hun niveau aangepast en wordt er onvoldoende met hen overlegd. De docenten geven aan dit wel te doen. Hier is sprake van een discrepantie. Docenten B&S staan positief tegenover leerlingen met een lichamenlijk beperking in hun lessen. Wel ervaren ze handelingsverlegenheid en hebben ze behoefte aan meer kennis over de aandoening en de mogelijkheden van de leerling, praktische tips/adviezen en coaching.

Door de ambulant begeleiders wordt aangegeven dat op het gebied van de docent winst te behalen valt. Bewustwording en communicatie zijn belangrijke aandachtspunten. Bewustwording van wat de aandoening voor de leerling betekent. Communicatie tussen leerling en docent over de (on)mogelijkheden en wensen, maar ook in samenspraak overleggen over hoe er beoordeeld wordt.

In dit alles heeft de ambulant begeleider bewegingsonderwijs een uiterst belangrijke rol. De nadruk moet gelegd worden op zijn expertrol (specifieke deskundigheid) en het coachen van de docent B&S. De zelfwerkzaamheid van de docent zal geprikkeld moeten worden. Ontwikkeling van een werkboek, dat tegemoet komt aan de behoeftes van leerlingen en docenten, kan hierbij helpen.

Introductie

Persoonlijke introductie

Mijn passie is sport, bewegen en het werken met mensen met een handicap. Na de Academie voor Lichamelijke Opvoeding in Tilburg heb ik 3 jaar pedagogiek gestudeerd aan de Universiteit Utrecht, met als specialisatie Sport, Bewegen en Gezondheid. Na deze wetenschappelijke opleiding miste ik het werken met kinderen en jongeren in de praktijk. Het speciaal onderwijs had mijn interesse en sinds 1996 werk ik met veel plezier als vakleerkracht bewegingsonderwijs op een mytylschool. Een mytylschool is een cluster 3 school en verzorgt onderwijs aan leerlingen met een lichamelijke en/of meervoudige handicap, een langdurige ziekte of epilepsie in de leeftijd van 4 tot 20 jaar. De school maakt deel uit van een Regionaal Expertise Centrum.

Persoonlijke motivatie

Studeren en onderzoek doen is voor mij lang geleden. Twee jaar geleden ontstond de behoefte om weer de boeken in te duiken. De master SEN kwam op een geschikt moment. Ik had er zin in!

Naast het geven van lessen bewegingsonderwijs als vakleerkracht, ben ik sinds 3 jaar een middag per week werkzaam bij onze ambulante dienst. Vragen vanuit het regulier onderwijs op het gebied van bewegen en sport komen bij mij terecht, gericht op leerlingen met een leerlinggebondenfinanciering. Het betreft vragen als: Wat heeft deze leerling en wat houdt dat in voor het bewegingsonderwijs? Ik geef advies over handicap, belastbaarheid en aanpassingen in de lessen.

Als gedreven vakleerkracht vind ik bewegen belangrijk voor iedereen. Iedereen heeft recht op bewegen binnen zijn mogelijkheden. Ik neem geen genoegen met het feit dat leerlingen soms niet meedoen met bewegingsonderwijs. Daar moet ik iets mee!

Onderzoekscontext

Steeds meer leerlingen met een (lichamelijke) beperking komen in het regulier onderwijs terecht. Mijn ervaring is dat in het regulier basisonderwijs (BO) leerlingen met een lichamelijke beperking 'gewoon meedoen' met de gymlessen. Als een leerkracht vastloopt wordt er bij de ambulante dienst aangeklopt. Het geven van

advies gaat mij daar goed af. Ik heb minder zicht op de situatie in het regulier voortgezet onderwijs (VO). Er komen vanuit het VO minder vragen en als er vragen komen vind ik het geven van advies vaak lastiger. Met aanpassingen als “probeer te badmintonnen met een ballon i.p.v. een shuttle”, kom je er in het VO niet.

Dit onderzoek richt zich dan ook op het verkrijgen van een beter beeld van de situatie van leerlingen met een lichamelijke beperking in de lessen Beweging en Sport in het regulier VO. Zowel de mening van leerlingen als docenten is hierbij belangrijk.

Middels het verkregen inzicht hoop ik handvaten te vinden waar ik mijn interventies op moet gaan richten.

De termen handicap en beperking worden vaak door elkaar gebruikt. Tegenwoordig is men het er over eens dat de nadruk moet liggen op de mogelijkheden.

Het is een persoonlijke keuze om voor de term ‘beperking’ te kiezen.

Waar hij in de tekst staat, kan ook zij gelezen worden.

Zonder hulp van anderen had ik mijn onderzoek niet kunnen uitvoeren. Ik wil iedereen bedanken die een bijdrage heeft geleverd, op welke wijze dan ook.

Een speciaal woord van dank aan:

- Alle leerlingen, docenten en ambulante begeleiders voor hun medewerking.
- Onze schooldirectie die mij de gelegenheid gaf deze studie te volgen.
- José Wichers-Bots voor de begeleiding.
- Mijn supervisiecollega's voor de samenwerking, feedback en 'peptalks'.
- Mijn critical friends voor het meedenken en hun kritische kijk.

Tot slot gaat heel veel dank uit naar mijn thuisfront. Martijn voor al zijn geduld, adviezen en steun. Ise, Kai en Senn voor al het overblijven op school, zodat mama aan haar studie kon werken!

1. Aanleiding onderzoek en onderzoeksvragen

1.1 Enkele praktijkervaringen

“Met de shuttle-run test zou deze leerling in haar rolstoel prima kunnen deelnemen,” zegt de ambulante begeleider. Docent B&S: *“Ja, maar er is al zo weinig plaats in de gymzaal en die rolstoel heeft een grote draaicirkel....”* (over leerling met spina bifida)

“Heb je hem al eens zien lopen, dan snap je toch dat hij nergens aan mee kan doen!”
(Docent B&S over leerling met cerebrale parese)

“We hadden die twee rolstoelen eerder moeten hebben. Dan had hij al veel beter mee kunnen doen tijdens de lessen B&S.” (Docent B&S over leerling met reuma)

“Ze snappen me niet. Ik kan echt niet over die kast. Krijg ik weer een 4!”
(Leerling met DCD)

“Ik kan echt niet meedoen met de lessen B&S en besteed liever die tijd aan andere vakken. In overleg met de zorgcoördinator heb ik die beslissing genomen.”
(Leerling met spierziekte)

“Ik weet echt niet hoe ik de les aan moet passen voor deze leerling met DCD en hoe moet ik dan ook nog de andere 25 leerlingen in de gaten houden?” (Docent B&S)

1.2 Aanleiding onderzoek

Bovenstaande uitspraken kom ik tegen in mijn werk. Dit onderzoek is ontstaan omdat ik, als ambulante begeleider, tegen allerlei situaties in het bewegingsonderwijs aan liep. Van leerlingen met een lichamelijke beperking die graag mee willen doen met de lessen tot leerlingen die liever niet meedoen. Van docenten die er alles aan doen om deze leerlingen goed bij de lessen te betrekken tot docenten die dat niet doen.

Hoe kijken ambulante begeleide leerlingen (begeleid vanuit onze mytyschool), hierna te noemen AB-leerlingen, zelf tegen deze situatie aan? Hoe kijken docenten B&S tegen deze situatie aan? Hoe speel ik hier als ambulante begeleider op in? Onderzoek doen dus!

1.3 Probleemverkenning

Het aantal leerlingen dat met ambulante begeleiding naar een reguliere school gaat is de laatste jaren sterk toegenomen (De Klerk, 2007).

Tabel 1. Ambulant begeleide leerlingen in het voortgezet onderwijs vanuit cluster 3 in absolute aantallen.

Voortgezet onderwijs	2000	2005
Cluster 3	578	1422

Uit: "Meedoen met beperkingen," De Klerk, 2007, p.40.

Deze toename komt mede doordat sinds 2003 voor alle leerlingen met een beperking de mogelijkheid bestaat voor leerlinggebondenfinanciering (LGF), 'het rugzakje'. Hierdoor kan extra zorg geboden worden, bijvoorbeeld via ambulante begeleiding vanuit het speciaal onderwijs.

In de publicatie *Kerncijfers 2006-2010* van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is te lezen dat het aantal leerlingen met een LGF in het VO is blijven groeien. De verwachting is dat dit aantal, door de wet op zorgplicht in 2012, verder zal toenemen. AB-ers bewegingsonderwijs krijgen steeds meer met het VO te maken.

In het kader van een drietal ontwikkelingen (passend onderwijs/zorgplicht, de bezuinigingen in onderwijsland en de bouw van een nieuw kindexpertisecentrum waar onze school in 2012 deel van uit gaat maken) is het van belang dat ik meer zicht krijg op de situatie in het regulier VO, zodat ik weet waar ik mijn interventies op moet gaan richten.

Ook bij andere AB-ers bewegingsonderwijs speelt dit onderwerp. 'ABBO in het VO' (ambulante begeleiding bewegingsonderwijs in het voortgezet onderwijs) stond centraal op een landelijke studiedag voor AB-ers bewegingsonderwijs op 9 juni 2011.

In dit onderzoek richt ik me op leerlingen in het regulier VO die ambulante begeleiding krijgen vanuit onze mytylschool. Omdat het leerlingen in het reguliere onderwijs betreft, hebben ze een lichamelijke beperking en geen verstandelijke.

Volgens Kooiker (2006) kost bewegen en sporten voor jongeren met een beperking meer moeite dan voor andere jongeren omdat ze fysieke, sociale en psychologische drempels moeten overwinnen. Ook Alkema, Steenbruggen en Vlucht (2000) geven aan dat juist in het bewegingsonderwijs de leerling, medeleerling en leerkracht wordt geconfronteerd met de lichamelijke beperking, wat om extra aandacht vraagt. Het is belangrijk dat een leerkracht een leerling met een lichamelijke beperking goed kan begeleiden. Dit is bepalend voor het plezier, zelfvertrouwen en de ontwikkelingsmogelijkheden van deze leerling. De blik van de leerkracht moet gericht zijn op datgene wat de leerling kan binnen zijn mogelijkheden. Succeservaringen zijn hierbij erg belangrijk.

1.4 Aannames

Vanuit het VO komen naar verhouding minder vragen bij mij terecht dan vanuit het BO. Je zou verwachten dat de verschillen tussen leerlingen in het VO steeds groter worden, waardoor de participatie van lichamelijk beperkte leerlingen moeilijker wordt en er ook meer vragen komen.

Door mijn eigen ervaringen heb ik het idee dat leerlingen met een lichamelijke beperking in het VO vaak niet of niet naar wens deelnemen aan de lessen B&S. Ik vermoed dat ze weinig succes beleven en dat de lessen niet goed aansluiten bij hun mogelijkheden. Ook vermoed ik handelingsverlegenheid bij de docenten B&S.

Twee hoofddoelen van mij als vakleerkracht bewegingsonderwijs zijn: optimale participatie van alle leerlingen binnen het bewegingsonderwijs en plezier in bewegen beleven. Als er geen plezier is wordt deelname belemmerd. Participatie en beleven zijn kernbegrippen voor mij!

Ik ben dan ook van mening dat met de juiste interventies de participatie en beleving van AB-leerlingen in de lessen B&S een 'boost' kan krijgen.

1.5 Doelstelling van het onderzoek

Door dit onderzoek wil ik:

- Inzicht krijgen in de situatie (participatie, beleving, knelpunten, belemmeringen) van AB-leerlingen ten aanzien van de lessen B&S.
- Inzicht krijgen in hoe docenten aankijken tegen leerlingen met een lichamelijke beperking in de lessen B&S en waar hun knelpunten en behoeftes liggen.

Om vervolgens te weten te komen waar ik, als ambulante begeleider, mijn interventies op moet gaan richten.

1.6 Onderzoeksvraag en deelvragen

Onderzoeksvraag

Hoe is de participatie en beleving van ambulante begeleide leerlingen, vanuit cluster 3, ten aanzien van de lessen Bewegen en Sport in de onderbouw van het regulier voortgezet onderwijs en hoe kijken docenten Bewegen en Sport hier tegenaan?

Deelvragen

Om mijn onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden stel ik de volgende deelvragen:

1. Hoe is het met de participatie van AB-leerlingen aan de lessen B&S in de onderbouw van het regulier VO gesteld?
2. Hoe is het met de beleving van AB-leerlingen ten aanzien van de lessen B&S in de onderbouw van het regulier VO gesteld?
3. Welke belemmeringen en knelpunten ervaren AB-leerlingen ten aanzien van de lessen B&S?
4. Hoe kijken docenten B&S tegen de integratie van leerlingen met een lichamelijke beperking in hun lessen aan?
5. Welke knelpunten worden door de docenten B&S ervaren en waar hebben ze behoefte aan?

Op basis van de antwoorden op de deelvragen kunnen conclusies getrokken worden over wat dat voor mij als ambulante begeleider bewegingsonderwijs betekent.

2. Theoretische onderbouwing

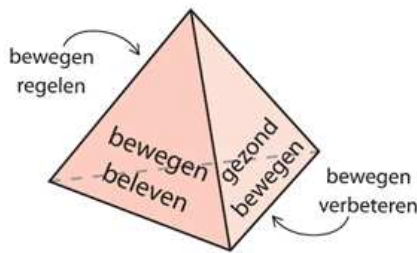
2.1 Inleiding

Alle leerlingen hebben recht op goed (bewegings)onderwijs, daar kunnen we niet omheen. Om de maatschappelijke betekenis van bewegen en sport kunnen we ook niet heen. Bewegen en sport levert een positieve bijdrage aan de fysieke gezondheid en het psychosociale welzijn van mensen met en zonder beperking (Kobus & de Vries, 2004). Uit recent onderzoek van Lindert, Jong en Dool (2008) blijkt dat sportdeelname van mensen met een handicap nog steeds achter blijft bij die van mensen zonder handicap. In de beleidsbrief 'De kracht van sport' wordt door Bussemaker (2007) bijzondere aandacht gevraagd voor jongeren met een beperking, die geïntegreerd zijn in het regulier onderwijs. Bewegen en sport zou voor deze jongeren veel kunnen betekenen op het gebied van gezondheid, participatie en integratie. Anderzijds kan het ook zo zijn dat deze jongeren juist door hun problemen minder participeren.

2.2 Visie Bewegen en Sport

De termen bewegingsonderwijs, bewegen en sport, lichamelijke opvoeding en gym worden vaak door elkaar heen gebruikt. In 2007 heeft de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) nieuwe kerndoelen opgesteld voor het vak lichamelijke opvoeding in het VO. Sindsdien is er ook een naamsverandering doorgevoerd en luidt de officiële naam 'Bewegen en Sport'.

In het Basisdocument Bewegingsonderwijs onderbouw VO (2007) zijn de leer- en ontwikkellijnen van Bewegen en Sport geordend in vier groepen, welke vier sleutels worden genoemd. Deze moeten de leerlingen toegang geven tot: "een blijvende, perspectiefrijke, zelfstandige en verantwoorde deelname aan de bewegingscultuur" (SLO, 2007, p.5).

Figuur 1. Vier sleutels. Uit: *Basisdocument Bewegingsonderwijs*, SLO, 2007.

De vier sleutels:

1. **Bewegen verbeteren**: Leerlingen breiden hun vaardigheden uit op allerlei bewegingsgebieden zoals: (sport)spelen, turnen, atletiek, trendsporten.
2. **Bewegen regelen**: Leerlingen leren hulpverleners, coachen, scheidsrechters en organiseren.
3. **Gezond bewegen**: Leerlingen leren dat bewegen goed is voor de gezondheid.
4. **Bewegen beleven**: Leerlingen moeten plezier beleven aan bewegen en betrokken raken bij de lessen. Ze leren eigen mogelijkheden te zien en te verkennen, ook met het oog op buitenschoolse sportbeoefening. Ze leren bewegen te waarderen, om te gaan met elkaar en rekening te houden met de (on)mogelijkheden van anderen (SLO, 2007).

2.3 Participatie en beleving van leerlingen met een lichamelijke beperking ten aanzien van de lessen Bewegen en Sport

De term participatie wordt in verschillende contexten en samenstellingen gebruikt. Letterlijk betekent participatie deelname. Bij participatie hoeft de belevingscomponent niet perse aanwezig te zijn volgens Laevers (1998), maar bij betrokkenheid is de belevingscomponent het belangrijkste. Als er geen belevingsintensiteit is, is er geen betrokkenheid.

Kobes en de Vries (2004) definiëren sport- en bewegingsparticipatie als: “de mate van deelname aan en betrokkenheid bij het sport- en beweegaanbod” (p.29).

Onder de sleutel ‘Bewegen beleven’ wordt genoemd dat leerlingen betrokken moeten raken bij de lessen. Als leerlingen niet betrokken zijn beleven ze weinig en komen ze ook niet tot leren en ontwikkelen.

Duidelijk is dat participatie, beleving, betrokkenheid, maar ook integratie, nauw met elkaar samenhangen. Naast het wel of niet deelnemen is het dus ook belangrijk te weten te komen hoe leerlingen de lessen beleven.

Hoe wordt beleving ten aanzien van de lessen B&S geconcretiseerd?

In een onderzoek van SLO (2008) naar de samenwerking van vaksecties LO en de ervaringen van hun leerlingen, wordt beleving geoperationaliseerd door de leerlingen te vragen naar: Vind je de lessen B&S belangrijk of onbelangrijk, saai of uitdagend, leuk of niet leuk, makkelijk of moeilijk? Ben je tevreden over de les? Ga je graag naar de les? Geef een cijfer (1-10) voor de les B&S.

In Amerika is, in tegenstelling tot Nederland, meer onderzoek gedaan naar leerlingen met een lichamelijke beperking in de reguliere lessen B&S in het VO. Meestal vanuit het perspectief van de docent. Het perspectief van de leerling bleef onderbelicht.

Inmiddels zijn verschillende Amerikaanse onderzoeken uitgevoerd (Blinde & McCallister, 1998; James, Kellman & Lieberman, 2011) waarbij juist de mening van leerlingen centraal staat. Gekeken is naar de ervaringen van leerlingen met lichamelijke beperkingen in de reguliere lessen B&S in het VO aldaar.

Zowel positieve als negatieve ervaringen komen voor.

Positieve ervaringen hebben de overhand en hangen samen met:

- Gevoel van normaal zijn door gewoon mee te doen, deelnemen aan het gewone lesprogramma zonder uitzondering te zijn.
- Meer uitdaging wanneer samen gesport wordt met valide leeftijdgenoten.
- Gevoel van erbij horen, deel uitmaken van de groep, contact met klasgenoten en genieten van hulp van klasgenoten.
- Delen in de positieve aspecten van de les 'physical education' (gezondheid, fitheid, verbeteren van vaardigheden).

Negatieve ervaringen hangen samen met:

- Gevoelens van teleurstelling en boosheid vanwege 'uitsluiting', het (gedeeltelijk) niet mee mogen doen vanuit docenten.
- Niet goed aanpassen van de activiteiten door docenten en daardoor aan de kant moeten zitten of het uitvoeren van niet-fysieke activiteiten" zoals scheidsrechter zijn.
- Vervelend gedrag van klasgenoten naar de leerlingen met een beperking

- Gevoelens van schaamte en angst vanwege motorische achterstand en daardoor het niet kunnen voldoen aan de gestelde eisen.
- Confrontatie met wat men niet kan.
- Onvoldoende kennis bij docenten ten aanzien van achtergrondinformatie over de aandoening.

De volgende aanbevelingen voor docenten worden gegeven:

- Luister naar de meningen van leerlingen wat betreft hun mogelijkheden, wensen, ervaringen en benodigdheden.
- Overweeg goed op basis van welke criteria er wordt beoordeeld.
- Creativiteit is essentieel voor het aanpassen van lessen.
- Het is erg belangrijk voor leerlingen met lichamelijke beperkingen om deel uit te maken van de groep en ze willen graag deelnemen aan activiteiten.
- Houd goed de interacties in de groep in de gaten.
- Zorg voor succeservaringen in de lessen voor deze leerlingen.
- Ben op de hoogte van de achtergrondinformatie omtrent aandoening van de leerling.

2.4 Ambulante begeleiding (bewegingsonderwijs)

Ambulante begeleiding is een dienst die als doel heeft leerlingen met een beperking beter te integreren in het regulier onderwijs.

Uit recente onderzoeken (Fuite, Rood & Haaijer, 2010; Bos, Damen, Hartog, Blonk & Veerman, 2011) blijkt dat door scholen en leerkrachten veel waarde wordt gehecht aan de expertrol (specifieke deskundigheid) van de ambulante begeleider.

Volgens hen heeft AB een duidelijke meerwaarde, vooral ten aanzien van de informatievoorziening omtrent de (on)mogelijkheden van de leerling en de wijze waarop ze hiermee om moeten gaan en het vertalen van deze informatie in concrete handelingsadviezen.

In het kader van landelijke ontwikkelingen (passend onderwijs en de toename van de marktwerking in de sector) worden verschuivingen verwacht in de taken en rollen van AB-ers (Vijfeijken & Tuerlings, 2010).

Er zal meer accent gelegd gaan worden op:

- Coaching, training en ontwikkeling van leerkrachten, school en samenwerkingsverband.

Het coachen is er op gericht de leerkracht meer zelf te laten doen en te werken aan de handelingsbekwaamheid. Er zal meer ingegaan worden op de relatie tussen leerkracht en de leerling met een beperking.

- Ondernemendheid.

Een AB-dienst en AB-er moeten zichzelf op de kaart zetten door te netwerken, nieuw aanbod te genereren en producten te ontwikkelen.

- Kenniscirculatie.

Een AB-er moet zorgen dat hij expert blijft en zorgen voor kenniscirculatie tussen school, AB-dienst, hogescholen en universiteiten.

De volgende taken/rollen gaan minder accent krijgen:

- Begeleiden van/werken met individuele leerlingen op school.
- Vertegenwoordigen en behartigen van belangen van individuele ouders.
- Adviseren en begeleiden van leerkrachten; van adviseur/begeleider naar coach!

2.5 Sportdeelname van jongeren met een lichamelijke beperking

Omdat er in de Nederlandse literatuur weinig bekend is over de specifieke situatie waarop ik mijn onderzoek richt, ben ik op zoek gegaan naar literatuur over sportdeelname in de vrije tijd van lichamelijk beperkte jongeren.

Lindert, Jong en Dool (2008) hebben een onderzoek uitgevoerd op het gebied van sportparticipatie in de vrije tijd van mensen met verschillende handicaps. Uit het onderzoek blijkt dat (on)georganiseerde sportdeelname van jongeren (6 tot 19 jaar) met een lichte lichamelijke beperking ongeveer gelijk is aan die van jongeren zonder beperking. Als het een matige of ernstige lichamelijke beperking betreft is de sportdeelname minder. Dus hoe ernstiger de lichamelijke beperking, hoe minder sportief actief men is.

Jongeren met een lichamelijke beperking sporten in verhouding vaker alleen. Ze kiezen eerder voor individueel beoefenbare sporten zoals zwemmen, fitness, wandelsport, fietsen en hardlopen.

Motieven om te sporten komen overeen met die van jongeren zonder beperking. Op de eerste plaats wordt gesport vanwege gezondheid/fitheid. Daarna volgen plezier en ontspanning en het opdoen of onderhouden van sociale contacten.

Lindert e.a. (2008) hebben tevens bekeken welke knelpunten en belemmeringen de grootste rol spelen.

Bij de persoonlijke factoren zijn dat:

- Niet mee kunnen komen met andere deelnemers.
- Niet kunnen deelnemen vanwege lichamelijke beperkingen.
- Moeilijk of niet kunnen sporten in een slechte periode.

Bij de omgevingsfactoren liggen de grootste knelpunten op organisatorisch gebied: vervoer, kosten, weinig aanbod in omgeving en begeleiding niet deskundig (genoeg). Sporadisch werd aangegeven dat spelregels, accommodatie en materialen niet voldoende waren aangepast.

De belangrijkste redenen om helemaal niet te sporten liggen op persoonlijk vlak: geen behoefte aan, kan geen sportieve activiteiten meer doen omdat de gezondheid het niet toelaat, te weinig energie om te sporten en angst voor blessures.

Bovenstaande bevindingen uit de literatuurverkenning zijn meegenomen in het vervolg van mijn onderzoek en gebruikt bij het opstellen van de vragenlijsten.

3. Onderzoeksmethodologie

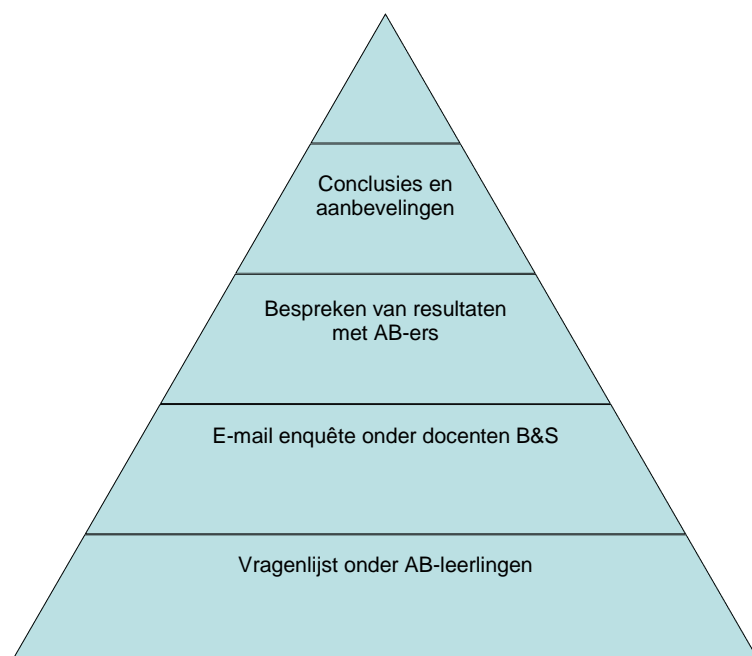
In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de manier waarop ik mijn onderzoek heb gedaan. De onderzoeksstrategie en onderzoekseenheden komen aan bod. Daarna volgen de onderzoeksmethoden en onderzoeksinstrumenten. Tot slot wordt de validiteit, betrouwbaarheid en ethiek besproken.

3.1 Onderzoeksvraag in relatie tot de onderzoekscontext

Onderzoeksvraag:

Hoe is de participatie en beleving van ambulante begeleide leerlingen, vanuit cluster 3, ten aanzien van de lessen Bewegen en Sport in de onderbouw van het regulier voortgezet onderwijs en hoe kijken docenten Bewegen en Sport hier tegenaan?

De onderzoeksvraag is beantwoord vanuit de deelvragen geformuleerd in hoofdstuk 1. De deelvragen zijn beantwoord via dataverzameling. Om tot de antwoorden te komen heb ik, na het literatuuronderzoek, de volgende fasen doorlopen:

Figuur 2. Opbouw onderzoek.

3.2 Onderzoeksstrategie en onderzoekseenheden

Ik heb als onderzoeksstrategie gebruik gemaakt van een casestudy (Braster, 2000).

De onderzoekseenheden zijn:

- 19 ambulante begeleide leerlingen in de onderbouw van het regulier voortgezet onderwijs (VMBO, HAVO, VWO)
- 5 docenten B&S die lesgeven aan deze AB-leerlingen

Dit onderzoek is een explorerend kwalitatief praktijkonderzoek. Explorerend omdat het een verkennend onderzoek is. Kwalitatief omdat het een beeld geeft van ervaringen en meningen van leerlingen en docenten. Praktijkonderzoek omdat het gericht is op kwaliteitsverbetering van de praktijksituatie.

Om het onderzoek af te bakenen heb ik gekozen voor AB-leerlingen in de onderbouw van het VO en me beperkt tot VMBO, HAVO en VWO. 35 leerlingen behoorden tot de doelgroep. 10 leerlingen hebben geen vragenlijst gekregen. De AB-ers vonden een vragenlijst in hun situatie te belastend. Alle leerlingen hebben ambulante begeleiding, niet allemaal op het gebied B&S. Ik wilde graag van de hele groep te weten komen wat er bij hen leeft. Ook docenten spelen een belangrijke rol. Om het onderzoek beheersbaar te houden heb ik vijf docenten ondervraagd.

Door het bevragen van verschillende groepen respondenten zal blijken of er tegenstrijdigheden en overeenkomsten zitten in hun opvattingen.

Tot slot zijn de resultaten besproken met twee groepen ambulante begeleiders. De ene groep betreft vier AB-ers bewegingsonderwijs van de 'werkgroep motoriek' van diverse mytylscholen uit Zuid Nederland. De werkgroep komt enkele malen per jaar bij elkaar om inhoudelijk te overleggen en producten te ontwikkelen.

Ik neem sinds dit schooljaar deel aan deze werkgroep. De andere groep betreft twee AB-ers van onze mytylschool. Zij hebben de leerlingen in begeleiding. Het is zinvol de resultaten met hen te bespreken omdat het respectievelijk hun werkveld en hun leerlingen betreft.

3.4 Onderzoeksmethoden

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van twee onderzoeksmethoden: de enquête en het focusgroep-interview.

Er zijn verschillende soorten enquêtes (Baarda, De Goede & Kalmijn, 2007).

Eerst is een schriftelijke vragenlijst gestuurd naar 25 AB-leerlingen. De keuze hiervoor is gemaakt om in korte tijd relatief veel informatie te verzamelen bij een grote groep ondervraagden en vanwege de anonimiteit. De vragenlijsten zijn ingevuld door de AB-leerlingen zelf.

Vervolgens heb ik een e-mail enquête afgenomen bij vijf docenten B&S van deze leerlingen. Deze is makkelijk toegankelijk, anoniem en de gegevens worden meteen in een rapportage verwerkt. Eigenlijk wilde ik een focusgroep-interview houden. Niet alle docenten wilden hieraan meewerken. Gebrek aan tijd werd als reden gegeven. Beide enquêtes zijn voorgelegd aan derden. De vragenlijst voor AB-leerlingen is ingevuld door een proefpersoon. Hun bevindingen zijn meegenomen en de onduidelijkheden zijn uit de vraagstellingen gehaald. Via e-mail zijn ouders, leerlingen en docenten vooraf op de hoogte gebracht van het onderzoek en is om medewerking gevraagd. Vervolgens zijn de vragenlijsten verstuurd. Aan leerlingen per post met een retourenvelop. Aan docenten via e-mail.

De enquêtes zijn voorafgegaan door een inleiding waarin ik een introductie van mezelf en het onderzoek gaf, de begrippen zijn uitgelegd en de verwachte tijdsinvestering en uiterlijke retourdatum was aangegeven.

Via focusgroep-interviews zijn de resultaten uit de enquêtes besproken met twee groepen ambulante begeleiders. Een groepsinterview stimuleert tot samen nadenken over het onderwerp en hier samen op reageren (Baarda, De Goede & Teunissen, 2005). Vooraf is het doel van het onderzoek en interview kenbaar gemaakt en gevraagd om medewerking. Voorafgaand aan het interview hebben zij de resultaten op papier gehad zodat ze deze van tevoren konden doornemen. Het focusgroep-interview heb ik heel open gehouden zodat ik veel informatie uit de AB-ers zelf kon laten komen.

3.5 Onderzoeksinstrumenten

Schriftelijke enquête: De vragen in de vragenlijst (bijlage 1) zijn verdeeld over vijf categorieën: algemene informatie, deelname aan de lessen B&S, beleving van de lessen B&S, knelpunten/belemmeringen en de docent B&S. De categorieën sluiten aan bij de deelvragen. De vragenlijst bestaat uit meerkeuzevragen, stellingen en open vragen. De meerkeuzevragen zijn grotendeels gesloten vragen. Er zijn 1 of meerdere antwoorden mogelijk, soms kan een toelichting gegeven worden. Bij de stellingen wordt de respondenten gevraagd op een 4-puntsschaal aan te geven in hoeverre zij het eens of oneens zijn met de stelling. Door de 4-puntsschaal moet de respondent een positieve of negatieve waardering kiezen.

De vragen en stellingen zijn gebaseerd op de theoretische verkenning en praktijkervaringen.

E-mail enquête: De e-mail enquête (bijlage 2) is opgesteld naar aanleiding van uitkomsten uit de vragenlijsten aan AB-leerlingen, praktijkervaringen en deelvragen. De enquête bestaat uit stellingen, een schaalvraag en open vragen. Een aantal stellingen is erop gericht na te gaan of docenten hetzelfde ervaren als leerlingen. Bij de stellingen is gebruik gemaakt van een 4-puntsschaal. De schaalvraag geeft aan hoe de respondent zich nu inschaalt (huidige situatie) en waar hij naar toe zou willen (wenselijke situatie).

Focusgroep-interview: Als voorbereiding is een interviewschema gemaakt met daarin een lijst van topics, subtopics en open beginvragen, die verwijzen naar de categorieën uit de vragenlijst, de e-mail enquête en de deelvragen.

Voor beide interviews is hetzelfde schema gebruikt. Ik heb de ambulante begeleiders gevraagd wat hen opviel aan de resultaten of die overeenkwamen met hun praktijkervaringen en waar volgens hen interventies op gericht zouden moeten zijn.

3.6 Validiteit en betrouwbaarheid

De validiteit en betrouwbaarheid van een praktijkonderzoek is beperkt. Door triangulatie is getracht de kwaliteit van het onderzoek te verhogen. Triangulatie betekent dat vanuit verschillende invalshoeken gegevens worden verzameld

(Baarda, De Goede & Van der Meer, 2000). In mijn onderzoek komt dit tot uiting doordat ik gebruik heb gemaakt van verschillende informatiebronnen en methoden. Verder is de validiteit en betrouwbaarheid verhoogd door de enquêtes voor te leggen aan derden. De focusgroep-interviews zijn door een collega genotuleerd. Meteen na het interview is een verslag gemaakt, dat ter goedkeuring aan de AB-ers is voorgelegd. Dit wordt 'member check' genoemd (Harinck, 2009).

3.7 Ethiek

In het onderzoek is rekening gehouden met ethische richtlijnen. Er is sprake van vrijwillige medewerking, het anoniem verwerken van gegevens, een eerlijke en objectieve manier van onderzoek doen en de uitkomsten hebben geen nadelig effect voor de respondenten. De respondenten zijn vooraf geïnformeerd over het doel van het onderzoek. Bij de vragenlijsten aan AB-leerlingen is toestemming gevraagd aan ouders. De onderzoeksgegevens zijn vertrouwelijk behandeld en de respondenten krijgen na afloop van het onderzoek een samenvatting toegestuurd.

4. Resultaten

De vragenlijsten aan AB-leerlingen zijn eerst per vraag uitgewerkt. Hiervan zijn overzichtstabellen en grafieken in Excel gemaakt. De gegevens uit de e-mail enquête rolden automatisch uit het programma. In de uitwerking van de focusgroep-interviews zijn de belangrijkste bevindingen gearceerd, waarna een samenvatting is gemaakt. In dit hoofdstuk worden alleen de belangrijkste resultaten weergegeven. Het betreft zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens.

4.1 Respons

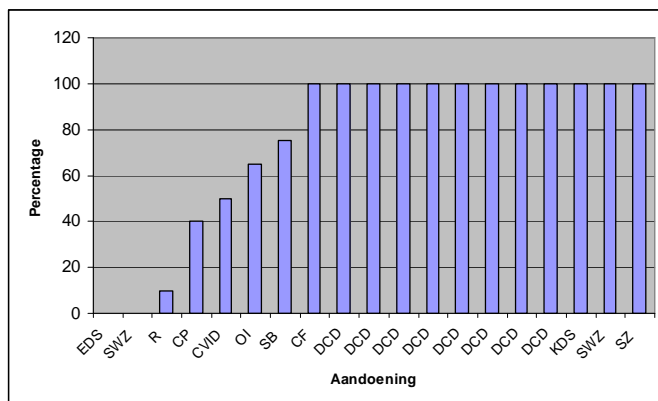
In totaal zijn 25 vragenlijsten aan AB-leerlingen gestuurd. 19 vragenlijsten zijn teruggekomen. Een respons van 76 %. De e-mail enquête is verstuurd naar 5 docenten B&S. Zij hebben allemaal de enquête ingevuld.

4.2 Algemene informatie

De gemiddelde leeftijd van de ondervraagde leerlingen is 13,5 jaar.

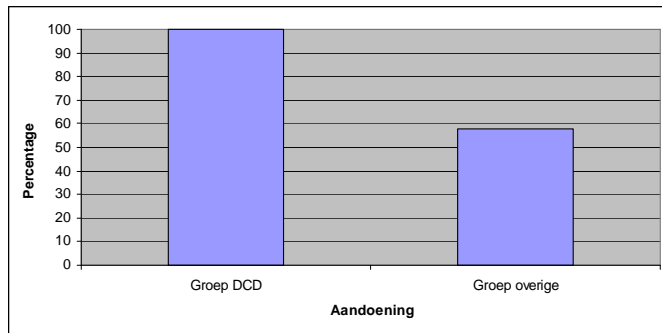
14 van de 19 leerlingen doen aan sportbeoefening in hun vrije tijd. Beoefende sporten: *zwemmen, fietsen, voetbal, badminton, (rolstoel)dansen, fitness, zumba, hardlopen, atletiek, skaten, trampoline springen en zeilen*. 11 van de 14 leerlingen zijn lid van een sportvereniging. Van de 5 niet-sporters, hebben 3 leerlingen een andere vorm van vrijetijdsbesteding nl. muziek (bespelen instrument) en musical.

4.3 Deelname aan de lessen Bewegen en Sport

Tabel 2. Percentage deelname aan de lessen B&S naar aandoening

Tabel 3. Percentage deelname aan de lessen B&S, groep DCD vergeleken met overige aandoeningen

Als belangrijkste redenen om (soms) niet deel te nemen worden genoemd:

- *Ik heb er te weinig energie voor (3x)*
- *Het wordt door mijn arts afgeraden (2x)*
- *Ik heb een vrijstelling (op grond van een medische verklaring) voor B&S (2x)*

Als niet meegedaan kan worden krijgt de leerling meestal een taak op het gebied van 'bewegen regelen', zoals coach of scheidsrechter. Soms wordt in die tijd naar de fysiotherapie gegaan of wordt er geleerd voor een ander vak. Eén leerling blijft thuis om energie te sparen.

17 van de 19 leerlingen geven aan dat ze op de basisschool altijd deelnamen. De twee leerlingen die in het VO niet deelnemen, namen op de basisschool soms deel. Bij beide leerlingen was op de basisschool een ambulante begeleider betrokken bij de gymlessen, in het VO niet.

De belangrijkste motieven om deel te nemen aan de lessen B&S zijn:

- Voor de gezondheid/om fit te worden (13x)
- Voor plezier en ontspanning (11x)
- Voor het sociale aspect, contact met medeleerlingen (8x)

4.4 Beleving van de lessen Bewegen en Sport

Onderstaande stellingen geven een beeld van hoe AB-leerlingen de lessen B&S beleven.

	zeer mee eens	Mee eens	mee oneens	Zeer mee oneens
Ik vind het fijn om met medeleerlingen te sporten	7	8	2	0
Ik kan goed meedoen met spellessen	6	9	1	1
Ik ga graag naar de lessen B&S	6	6	4	1
Medeleerlingen zijn op de hoogte van mijn aandoening	5	7	3	2
Ik kan goed meekomen met de lessen B&S	5	7	2	3
Over het algemeen vind ik de lessen B&S leuk	6	5	4	2
Ik ben tevreden over de lessen B&S	6	4	5	2
Mijn docent helpt mij tijdens de les B&S	5	4	6	2
Medeleerlingen helpen mij tijdens de les B&S	3	7	5	2
Ik kan goed meedoen met atletiek	2	7	6	2
Ik vind de lessen B&S moeilijk	1	8	3	5
We doen te veel wedstrijdes	2	6	6	3
Ik kan goed meedoen met turnen	3	2	6	6
Een persoonlijke begeleider in de les zou fijn zijn	2	2	5	8

Tabel 4. In welke mate ben je het met de stelling eens of oneens?

76% (13 van de 17) van de leerlingen is tevreden over de manier waarop ze beoordeeld worden. De beoordeling bestaat meestal uit twee aspecten: inzet en uitvoering. Van de leerlingen (CP,CF, DCD, R) die niet tevreden zijn vinden er drie het cijfer voor uitvoering onterecht.

Gemiddeld wordt een 6,8 gegeven aan de les B&S. De groep DCD-ers geven een gemiddelde van 7,4 tegenover een 6,4 van de overige leerlingen.

13 leerlingen vinden een persoonlijke begeleider in de les niet wenselijk. De leerling met SB en 3 leerlingen met DCD geven aan dit wel te willen. Zij geven als cijfer voor de lessen B&S respectievelijk een 6, 3, 7 en 9.

4.5 Knelpunten en belemmeringen m.b.t. de lessen Bewegen en Sport

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de knelpunten die worden ervaren:

	Aantal
Ik ervaar geen knelpunten	9
Er wordt niet genoeg rekening gehouden met jongeren met een aandoen.	5
De lessen zijn over het algemeen (te) prestatiegericht	4
Materialen zijn niet aangepast	4
Lessen worden niet (voldoende) aan mijn problematiek aangepast	4
De docent houdt niet genoeg rekening met mij of snapt mij niet	4
De docent ziet mijn mogelijkheden niet	4
De docent is niet goed bekend met mijn problematiek	4
Ook al zet ik me goed in, ik krijg toch een onvoldoende	3
Spelregels worden niet (voldoende) aangepast	1
De accommodatie is niet (voldoende) aangepast	1
Anders	0

Tabel 5. Welke knelpunten ervaar je tijdens de lessen B&S?

De stellingen over de docent B&S geven het volgende beeld:

	zeer mee eens	mee eens	mee oneens	Zeer mee oneens
Mijn docent is goed op de hoogte van mijn aandoening	5	6	4	2
Mijn docent heeft begrip voor mijn situatie	2	8	4	3
Mijn docent stimuleert mij tot bewegen en sport	2	8	6	1
Mijn docent houdt goed rekening met mij	3	6	6	2
Mijn docent bespreekt met mij wat ik wel en niet kan	3	3	5	6
Mijn docent past lessen aan op mijn niveau	0	3	9	5

Tabel 6. Geef aan in hoeverre je het eens of oneens bent met de genoemde stelling.

Wat opvalt:

- 3 leerlingen (OI, SZ, DCD) geven aan dat de docent de lessen goed aanpast op hun niveau en 14 geven aan van niet.
- 11 leerlingen geven aan dat de docent niet goed met hen bespreekt wat de leerling wel en niet kan. Hieronder bevinden zich 6 DCD-ers. Ook de leerlingen met CP, R, CF, SWZ en CVID zijn hier ontevreden over.

De volgende tabel geeft een beeld van de persoonlijke belemmeringen.

	Aantal
Ik kan vanwege mijn lichamelijke beperkingen niet goed deelnemen aan les	6
Ik kan moeilijk/niet sporten in een slechte periode	5
Ik ervaar geen persoonlijke belemmeringen	5
Ik kan niet meekomen met de andere leerlingen tijdens de les	4
Ik voel me (nog) niet op mijn gemak tussen de andere leerlingen	3
Ik krijg onvoldoende hulp om goed deel te nemen	2
De lessen zijn te moeilijk voor mij	1
Ik raak snel geblesseerd	1
Een andere belemmering	0

Tabel 7. Welke persoonlijke belemmeringen spelen een rol tijdens de lessen B&S?

De 5 leerlingen die geen belemmeringen ervaren zijn hebben allemaal DCD.

4.6 Overzichtschema per leerling

In het schema op de volgende pagina zijn de belangrijkste gegevens uit de vragenlijsten overzichtelijk per leerling weergegeven.

Aandoe- ning	Geslacht	Opleiding	Sportdeel- name in vrije tijd	Deelname aan les B&S in percentage	Hoe belangrijk is les B&S?	Tevreden- heid over les B&S	Ervaren pers. belemme- ringen	Ervaren knel- punten	Succes- ervaring in les B&S	Tevreden- heid over docent	Tevreden- heid beoordeling	Betrokken- heid AB	Gegeven cijfer aan les B&S
			+ = ja - = nee							+ = tevr. - = ontevr.	+ = ja - = nee		
DCD	J	vmbo	+	100	+	+	-	-	+	+/-	+	-	10
DCD	M	vmbo	+	100	+	+	-	-	+	+	+	bo	9
DCD	J	h/vwo	+	100	+	+	-	-	+	+	+	-	9
KDS	J	vmbo	+	100	+/-	+	+	-	+	+	+	vo	9
DCD	J	havo	+	100	+	+/-	-	-	+	+/-	+	bo	8
CVID	J	havo	+	50	+/-	+/-	+	-	+/-	+/-	+	-	8
OI	M	vmbo	+	65	+/-	+	+/-	-	+	+	+	bo/vo	8
SWZ	J	vmbo	-	100	+/-	+	+/-	-	+/-	+	+	-	8
DCD	J	vmbo	+	100	+	+	-	-	+	-	+	-	7
DCD	J	vmbo	+	100	-	+/-	+/-	-	+/-	+/-	+	-	7
DCD	J	vwo	-	100	+	+/-	+/-	-	+	+	+	-	6
SZ	J	vwo	+	100	-	+/-	+/-	-	+/-	+	+	-	6
SB	M	h/vwo	+	75	+	+	+	+	+/-	+/-	+	bo/vo	6
CF	M	havo	+	100	+	+	+	+	+/-	-	-	vo	5
CP	J	vmbo	+	40	+/-	+/-	+	+	-	-	-	-	5
DCD	M	vmbo	-	100	+/-	-	+	+	-	-	-	bo/vo	3
R	J	vmbo	-	10	-	-	+	+	-	-	-	bo/vo	1
SWZ	M	vwo	-	0	+/-							bo	
EDS	M	vwo	+	0								bo	

Tabel 8. Overzichtschema per leerling

4.7 Meningen en behoeftes van de docent Bewegen en Sport

Een aantal stellingen is voorgelegd aan de docenten.

De meest opvallende resultaten:

	zeer mee eens	mee eens	mee oneens	zeer mee oneens
Voor de leerling met een lichamelijke beperking pas ik mijn lessen aan op zijn/haar niveau.	1	3	1	0
Ik ben goed op de hoogte van de (on)mogelijkheden van de leerlingen met een lichamelijke beperking.	1	2	2	0
Ik bespreek altijd met een leerling, met een lich. bep., wat zijn/haar mogelijkheden zijn bij de verschillende activiteiten in de lessen B&S.	3	2	0	0
Ik vind dat aan alle leerlingen dezelfde eisen gesteld moeten worden qua beoordeling.	0	0	3	2

Tabel 9. Geef aan in hoeverre je het eens of oneens bent met de genoemde stelling.

Schaalvraag:

Stelt u eens een schaal voor van 0 tot 10, waarbij:

- 10 staat voor: ik heb er veel voor over om leerlingen met een lichamelijke beperking te integreren in de lessen B&S

- 0 staat voor: ik heb er niets voor over om leerlingen met een lichamelijke beperking te integreren in de lessen B&S

Op de schaalvraag schalen de docenten zich als volgt in: 6,8,7,6,6. De gewenste situatie wordt aangegeven met een 7,10,8,8,7. Om 1 stap op de schaal vooruit te gaan geven docenten aan het volgende nodig te hebben:

- *Begeleiding vanuit ambulant begeleider.*
- *Meer kennis over de aanpassingsmogelijkheden en vaardigheden om dit zo te doen dat er voor iedereen genoeg aandacht is/blijft.*
- *Scholing over lichamelijke beperking, speciale materialen en oefenstof.*
- *Meer kennis.*
- *Meer bijscholing van vaksecties LO over deze problematiek.*

Handelingsverlegenheid?

Vier van de vijf docenten ervaren handelingsverlegenheid. Eén docent geeft aan voldoende te weten en krijgt hulp van zorgcoördinator en ambulant begeleider.

Aangegeven wordt dat het vaak maar één of enkele leerlingen met een lichamelijke beperking betreft, waardoor er gebrek aan ervaring is bij de vakdocenten en

vaksecties. Naast de behoefte om zelf meer kennis te krijgen geeft één docent aan dat door beter vaksectieoverleg leerlingen met een lichamelijke beperking beter in een les betrokken kunnen worden.

De volgende knelpunten worden genoemd:

- *Het vinden van een goede balans tussen lesprogramma, aanpassingen, uitdaging en leeropbrengst voor iedereen.*
- *Materialen voldoen niet altijd.*
- *Beoordeling (is niet objectief meer).*
- *Begeleiding van de leerling.*
- *Gebrek aan kennis, ervaring en inventiviteit.*
- *Accommodatie is niet rolstoelvriendelijk.*
- *Lichamelijke beperkingen van de leerling.*

Interventies van ambulante dienst zouden volgens docenten gericht moeten zijn op:

- Praktische adviezen en tips (praktijkvoorbeelden, aanpassen van organisatie, aangepast materiaal, boeken met lesstof).
- Informatie over aandoening, belastbaarheid en (on)mogelijkheden van leerling (protocol over hoe om te gaan met deze leerlingen in de les).
- Begeleiding docent (coaching op lesgeven; bv. hoe houd je een les attractief voor alle leerlingen en hoe bevorder je ieders optimale ontplooiing?).

4.8 Data uit de focusgroep-interviews

Hieronder volgt een samenvatting van de belangrijkste gegevens uit de focusgroep-interviews. De AB-ers uit de werkgroep motoriek worden aangeduid met AB1, AB2, AB3 en AB4. De AB-ers van onze mytylschool worden aangeduid met AB5 en AB6.

Algemene informatie

Alle ambulante begeleiders valt op dat bijna alle leerlingen aan sport doen in hun vrije tijd. Ze hadden dit niet verwacht en vinden het erg positief.

AB5: *“Sommigen hebben een andere vorm van vrijetijdsbesteding, maar dat is denk ik niet anders bij leerlingen zonder beperking. Daar sport ook niet iedereen van!”*

Deelname en beleving

Beide groepen AB-ers geven aan dat ten aanzien van deelname en beleving het beeld erg positief is.

AB6: *“De leerlingen zijn toch wel aardig tevreden!”*

Dit zou volgens hen samen kunnen hangen met het feit dat een grote groep leerlingen de diagnose DCD heeft en slechts ‘lichte’ motorische beperkingen heeft. Wel wordt de opmerking gemaakt dat de problematiek van DCD-ers voor docenten vaak minder duidelijk is en dat DCD-ers hun eigen kunnen niet altijd goed inschatten, wat van invloed kan zijn op het beeld. Verder valt het de AB-ers op dat bijna alle leerlingen aangeven dat ze geen persoonlijke begeleider in de les willen.

AB1: *“Leerlingen willen graag zelfstandig zijn.”*

Belemmeringen en knelpunten

Volgens AB-ers liggen belemmeringen vooral op fysiek gebied: belastbaarheid, vermoeidheid en energie. Ook is meedoen soms te confronterend.

AB6: *“Ze zou misschien wel mee kunnen doen, maar vindt het veel te confronterend dat ze dingen niet meer kan.”*

Het niet meedoen is volgens de AB-ers vaak een weloverwogen keuze.

Een knelpunt, dat bij beide groepen duidelijk naar voren komt, is de manier van beoordeling.

AB3: *“Ik heb altijd discussies met gymdocenten over de beoordeling. Vaak worden veel te hoge eisen gesteld en halen met name DCD leerlingen een onvoldoende. Dat stimuleert niet echt.”*

AB5: *“Altijd een onvoldoende krijgen, dat is niet goed voor je zelfbeeld.”*

Docenten B&S

Volgens de AB-ers hebben docenten behoefte aan praktische tips/adviezen en de expertrol van een AB-er bewegingsonderwijs.

AB4: *“In het VO willen ze praktische tips over aanpassingen qua materiaal, organisatie, alternatieven is mijn ervaring.”*

AB6: *“Ik kan als AB-er die discussie vaak niet aan. Ik heb lichamelijke opvoeding niet als achtergrond en merk dat ze toch ook vaak praktische informatie willen.”*

Beide groepen zijn van mening dat op het gebied van de docent nog veel te ondersteunen valt. Met name ten aanzien van bewustwording, zelfwerkzaamheid en communicatie.

AB5: *“Ik denk dat je met het bewustmaken van docenten nog veel kunt bereiken”.*

AB6: *“Ik merk vaak dat ze toch wel heel graag alleen consumeren! U zegt, wij doen! Het gaat er om dat ze zelf meer bezig gaan met de praktijksituatie en creatiever worden, maar dan moet je ze wel in eerste instantie ondersteunen.”*

AB1: *“Ik merk toch ook vaak dat docenten wel weten dat er iets aan de hand is, maar dat ze niet de tijd nemen om het rustig met leerlingen te overleggen.”*

5. Conclusies, discussie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de, in hoofdstuk 1, gestelde deelvragen en onderzoeksvraag. Onder het kopje 'integratie van conclusies' vat ik uitgangspunten uit de theoretische onderbouwing en de resultaten samen. Vervolgens zal ingegaan worden op discussiepunten en beperkingen van het onderzoek. Tenslotte worden aanbevelingen gedaan.

5.1 Conclusies van de deelvragen

Deelvraag 1: Hoe is het met de participatie van AB-leerlingen aan de lessen B&S gesteld?

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat het positief gesteld is met de participatie. 89% van de onderzochte AB-leerlingen neemt volledig deel. Als de groep leerlingen met DCD vergeleken wordt met de overige leerlingen zien we een gemiddelde deelname van 100% tegenover 58%. Dit zou verklaard kunnen worden door het feit dat leerlingen met DCD slechts 'lichte' lichamelijke beperkingen hebben. Het (soms) niet deelnemen heeft vooral te maken met fysieke oorzaken. Leerlingen hebben dan ook geen behoefte om deel te nemen.

Als gekeken wordt naar de motieven kan geconcludeerd worden dat AB-leerlingen deelname aan de lessen B&S vooral belangrijk vinden vanwege gezondheid/fitheid, plezier/ontspanning en het sociale aspect/contact met medeleerlingen. Over het geheel genomen kan goed meegedaan worden. Vooral ten aanzien van de spellessen zijn de leerlingen positief. Dit is wellicht toe te schrijven aan het feit dat AB-leerlingen het sociale aspect erg belangrijk vinden.

Deelvraag 2: Hoe is het met de beleving van AB-leerlingen ten aanzien van de lessen B&S gesteld?

De grootste groep vindt de lessen B&S leuk, is er tevreden over, vindt het fijn om met medeleerlingen te sporten, kan goed meekomen, ervaart succesbelevingen, gaat graag naar de lessen en beoordeelt de lessen met een voldoende.

Conclusie: de beleving laat een positief beeld zien.

Het feit dat leerlingen met DCD een hoger cijfer (7,4) geven dan de overige leerlingen (6,4) zou verklaard kunnen worden door het gegeven dat zij, door hun lichte lichamelijke beperkingen, minder belemmeringen en knelpunten ondervinden en daardoor positiever oordelen.

Als het gegeven cijfer als uitgangspunt genomen wordt voor beleving kan geconcludeerd worden dat bij een onvoldoende (5 of lager):

- meer persoonlijke belemmeringen worden ervaren
- meer knelpunten worden ervaren
- geen succesbeleving wordt ervaren
- men niet tevreden is over de docent
- men niet tevreden is over de beoordeling

Er kan niet geconcludeerd worden dat de vier leerlingen die een onvoldoende geven per definitie een ernstigere lichamelijke beperking hebben dan de overige leerlingen. Wel kan geconcludeerd worden dat verschillende factoren invloed hebben op de beleving van de lessen B&S.

Deelvraag 3: Welke belemmeringen en knelpunten ervaren de AB-leerlingen ten aanzien van de lessen B&S?

De meeste persoonlijke belemmeringen liggen op het fysieke vlak en hebben dus te maken met de lichamelijke beperkingen.

De meeste knelpunten worden ervaren op het gebied van de docent. Volgens de leerlingen houdt de docent niet altijd genoeg rekening met hen, worden hun mogelijkheden niet gezien, worden de lessen niet goed naar niveau aangepast, is de docent niet goed bekend met hun problematiek, wordt nauwelijks met hen besproken wat ze wel en niet kunnen en is de beoordeling niet altijd terecht.

Deelvraag 4: Hoe kijken docenten B&S tegen de integratie van leerlingen met een lichamelijke beperking in hun lessen aan?

Docenten staan positief tegenover de integratie van leerlingen met een lichamelijke beperking in hun lessen. Ze geven aan dat integratie niet altijd mogelijk en even makkelijk is, maar dat het wel goed mogelijk is om rekening te houden met deze

leerlingen. Op de schaalvraag naar hoeveel ze er voor over hebben om leerlingen met een lichamelijke beperking te integreren in de lessen B&S, geven ze zichzelf een gemiddeld cijfer van 6,6. Ze zouden toe willen naar een 8 gemiddeld, waaruit duidelijk wordt dat de gewenste situatie nog niet bereikt is.

Ook de ambulante begeleiders beamen dat er voldoende begrip bij de docenten is, maar dat aan de 'uitwerking' in de praktijk nog veel moet gebeuren.

Deelvraag 5: Welke knelpunten worden door de docenten B&S ervaren en waar hebben ze behoefte aan?

Geconcludeerd kan worden dat de docenten handelingsverlegenheid ervaren, waarbij gebrek aan kennis, ervaring en inventiviteit een rol speelt. De docenten hebben vooral behoefte aan meer kennis over de aandoening en de (on)mogelijkheden van de leerling, praktische tips/adviezen, scholing en coaching op het gebied van lesgeven, dus de expertrol van de AB-er bewegingsonderwijs. De ervaringen van ambulante begeleiders staven deze conclusies. Uit de focusgroep-interviews kan tevens geconcludeerd worden dat ten aanzien van de docent winst behaald kan worden op het gebied van bewustmaking, zelfwerkzaamheid en communicatie.

5.2 Integratie van conclusies

Als de resultaten en conclusies tegen het licht gehouden worden van de theoretische onderbouwing kom ik tot de volgende conclusies:

- De motieven (gezondheid/fitheid, plezier/ontspanning en sociale aspect) van de AB-leerlingen komen overeen met de motieven die jongeren, met en zonder lichamelijke beperking, toekennen aan sportdeelname in de vrije tijd (Lindert e.a., 2010).
- In de vrije tijd doet 74% van de AB-leerlingen aan sport. Het merendeel is lid van een sportvereniging. Dit beeld komt overeen met dat van Lindert e.a. (2010), namelijk dat de sportdeelname onder jongeren met een lichte lichamelijke beperking niet afwijkt van jongeren zonder lichamelijke beperking. Verder blijkt uit onderzoek van Lindert e.a. (2010) een voorkeur voor individuele sporten. Dit onderzoek geeft hetzelfde beeld.

- Door Lindert e.a. (2010) wordt aangegeven: hoe ernstiger de handicap, hoe minder sportief actief men is. Dit blijkt ook hier. De AB-leerlingen die ernstigere lichamelijke beperkingen hebben (reuma, stofwisselingsziekten, EDS) zijn minder sportief actief in hun vrije tijd en de lessen B&S.
- De persoonlijke belemmeringen ten aanzien van sportdeelname en de redenen om niet te sporten uit onderzoek van Lindert e.a. (2010) komen overeen met die van AB-leerlingen. Ze liggen vooral op het fysieke vlak.
- Vier van de vijf leerkrachten staan positief tegenover passend onderwijs, blijkt uit onderzoek van De Moor (2008). Leerkrachten vragen zich wel af of ze competent genoeg zijn om leerlingen met een beperking op te vangen. De Moor beaamt dat ondersteuning en scholing van groot belang is. Bij dit beeld sluit mijn onderzoek aan.
- De AB-leerlingen uit dit onderzoek hebben vergelijkbare ervaringen als de Amerikaanse leerlingen. De ervaringen lijken groepsspecifiek te zijn en niet zozeer cultuurgebonden.
- De aanbevelingen voor docenten uit de Amerikaanse onderzoeken gelden ook voor de docenten B&S in dit onderzoek.
- De positieve waardering voor de expertrol van AB-ers, die uit recente onderzoeken blijkt, komt ook in dit onderzoek naar voren.

Een andere conclusie die getrokken kan worden is dat iedereen op een eigen manier kijkt. Dit komt duidelijk naar voren bij de twee groepen AB-ers.

De AB-ers van de werkgroep motoriek kijken vooral vanuit hun specifieke vakgebied en richten zich hoofdzakelijk op het motorische. Zij betrekken het op zichzelf en zoeken naar vakinhoudelijke oplossingen op praktisch gebied. Ook richten ze zich op het ontwikkelen van een product: een handleiding/werkboek als middel om te ondersteunen bij de lessen B&S.

De 'algemene' AB-ers kijken meer vanuit het sociaal-emotionele en het totaalplaatje. Zij benadrukken de bewustmaking bij de docent van wat een aandoening voor de leerling betekent, de pedagogische aanpak, het algemeen beleid van een school rondom leerlingen met beperkingen, de relatie van docent met leerling.

Zij zien het geven van vakinhoudelijke informatie meer als taak van de specialist, dus de AB-er bewegingsonderwijs. De vakdocenten in het VO hebben volgens hen ook behoefte aan die specialistische ondersteuning. Maar: *“Ik denk dat je met het bewustmaken van docenten nog veel kunt bereiken”*, aldus AB5.

5.3 Discussie

Ieder onderzoek levert discussiepunten op.

1. Uit het onderzoek blijkt een positief beeld ten aanzien van de participatie en beleving. Dit komt niet overeen met wat ik op voorhand gedacht had. Ook de AB-ers waren hier verbaasd over. Het feit dat de grootste groep leerlingen DCD heeft, kan hier een rol spelen. Zij hebben slechts ‘lichte’ motorische beperkingen en het is de vraag in hoeverre deze leerlingen een reëel beeld geven omdat zij niet altijd hun eigen kunnen en zelfbeeld goed inschatten, gaf een ambulante begeleider aan. Er zijn 6 vragenlijsten niet teruggestuurd. Het zou mogelijk zijn dat dat juist leerlingen betreft die niet meedoen.
2. Wat opvalt is de discrepantie tussen de meningen van leerlingen en docenten op het gebied van het aanpassen van de lessen aan het niveau van de leerling en het bespreken van de (on)mogelijkheden met de leerling. De docenten geven aan dit wel te doen, terwijl de leerlingen aangeven van niet. Hieruit blijkt dat verschillende groepen respondenten bepaalde situaties verschillend kunnen beleven.
3. Een ander punt van discussie betreft de beoordeling van de leerlingen in de lessen B&S. De beoordeling blijkt een rol te spelen bij de beleving en waardering van de lessen B&S. Leerlingen die minder tevreden zijn over de beoordeling, tonen een minder positief beeld. De docenten geven aan dat ze bereid zijn om de beoordeling aan te passen, maar doen ze dat ook en hoe? Volgens de AB-ers is de beoordeling regelmatig een discussiepunt omdat docenten B&S vaak vasthouden aan beoordeling van de vaardigheid en eisen stellen die niet haalbaar zijn. Ondanks het feit dat vaak gecompenseerd wordt met inzet, vinden AB-ers dat dit niet erg motiverend werkt en niet goed is voor het zelfbeeld. Zij zien liever aangepaste eisen. Een AB-er geeft aan dat binnen vaksecties uitgezocht moet worden wat hun visie is en dat ze de manier van beoordelen duidelijk moeten beargumenteren en communiceren naar leerlingen.

“Als dit duidelijk naar leerlingen wordt gecommuniceerd is mijn ervaring dat een heleboel onvrede of onbegrip wordt weggenomen.” (AB1)

5.4 Antwoord op de onderzoeksvraag

Na de antwoorden op de deelvragen, de integratie en discussie kan de onderzoeksvraag beantwoord worden:

Hoe is de participatie en beleving van ambulante begeleide leerlingen, vanuit cluster 3, ten aanzien van de lessen Bewegen en Sport in de onderbouw van het regulier voortgezet onderwijs en hoe kijken docenten Bewegen en Sport hier tegenaan?

De participatie aan, en beleving van de lessen B&S door AB-leerlingen in de onderbouw van het regulier VO laat een positief beeld zien. De belemmeringen die door AB-leerlingen worden ervaren liggen vooral op het fysieke vlak. Knelpunten liggen vooral op het gebied van de docent. Bij de beleving spelen diverse factoren een rol, waaronder de hoeveelheid aan persoonlijke belemmeringen en knelpunten die worden ervaren, de tevredenheid over de beoordeling en de succeservaringen in de lessen.

De docenten B&S staan positief tegenover leerlingen met een lichamelijke beperking in hun lessen maar ervaren wel handelingsverlegenheid. Ze hebben behoefte aan kennis over de aandoeningen, praktische tips en adviezen voor hun onderwijspraktijk en coaching. Communicatie speelt een sleutelrol!

De ambulante begeleider bewegingsonderwijs zal als expert de leerkracht en leerling hierin moeten ondersteunen.

“If physical education teachers listen to the voices of students with disabilities, they will be better able to meet their needs and enhance their feelings of belonging physical education” (James e.a., 2011, p.2).

5.5 Beperkingen

Mijn onderzoek heeft unieke en verhelderende gegevens opgeleverd maar er zijn natuurlijk ook beperkingen.

1. Niet alle AB-leerlingen uit onze dienst zijn in het onderzoek betrokken. Op voorhand is een aantal leerlingen (onder andere met een oncologische aandoening) geen vragenlijst toegestuurd. Wellicht had het beeld er anders uitgezien als zij wel bij het onderzoek waren betrokken.
2. Niet alle docenten van alle onderzochte AB-leerlingen zijn in het onderzoek betrokken. Het is de vraag of de meningen van de vijf docenten overeen komen met de meningen van de docenten die niet zijn bevraagd.
3. Omdat het een algemeen verkennend onderzoek betrof is er voor gekozen geen koppeling te maken tussen de vijf docenten en hun AB-leerlingen. Het zou zeker interessant zijn om deze specifieke situatie, dus docent vergeleken met zijn AB-leerling, te onderzoeken.
4. Er is de leerlingen en docenten niet gevraagd naar hun tevredenheid over de interventies van de AB-ers die hebben plaatsgevonden. Dit zou waardevolle informatie kunnen opleveren.
5. Vanwege het gebruik van enquêtes is het niet mogelijk geweest om door te vragen of om verheldering te vragen. Dit zou waardevolle informatie naar boven kunnen brengen die nu gemist wordt. Verder is het de vraag of begrippen eenduidig worden geïnterpreteerd.
6. Tenslotte kunnen de resultaten en conclusies uit dit onderzoek niet gegeneraliseerd worden. Ze gelden voor deze unieke situatie.

Gezien bovenstaande beperkingen en nieuw ontstane vragen zou vervolgonderzoek uitsluitsel kunnen geven. Zowel de resultaten en conclusies als de beperkingen en nieuwe vragen zal ik in de toekomst meenemen in overleg met vakdocenten en ambulante begeleiders bewegingsonderwijs.

5.6 Aanbevelingen

Ik ben aangekomen bij mijn laatste vraag:

Waar moeten interventies van mij, als ambulant begeleider bewegingsonderwijs, op gericht zijn?

Op basis van mijn onderzoek kom ik tot de volgende aanbevelingen:

- Meer nadruk leggen op het coachen van de docent B&S: de docent ondersteunen op het gebied van zelfwerkzaamheid, creativiteit en het zelf vinden van oplossingen.
- Bevorderen van communicatie tussen docent en leerling.
- Uitvoeren van mijn expertrol als AB-er bewegingsonderwijs: docenten B&S hebben behoefte aan een specialist.
- Ontwikkeling van een product, een werkboek, dat tegemoet komt aan de behoeftes van leerlingen en docenten, dat helpt de communicatie tussen hen te bevorderen, dat de zelfwerkzaamheid van docenten en leerlingen stimuleert en ondersteunend werkt voor de AB-er (bewegingsonderwijs).

De volgende items moeten hierin vorm krijgen:

- algemene informatie over aandoeningen (behoefte docenten)
- algemene praktische tips en adviezen (behoefte docenten)
- individuele werkbladen voor specifieke situatie zoals het invullen van (on)mogelijkheden van de leerling per activiteit (bevorderen zelfwerkzaamheid en communicatie)
- afspraken over manier van beoordeling
- Ontwikkeling, implementatie en evaluatie van dit werkboek in samenwerking met de werkgroep motoriek (netwerk).
- Vervolgonderzoek naar tevredenheid over interventies van AB-er bewegingsonderwijs onder leerlingen en docenten.

6. Evaluatie en reflectie

6.1 Reflectie op het onderzoeksverloop

Het was mij vanaf het begin duidelijk dat ik de situatie van AB-leerlingen in het regulier VO ten aanzien van de lessen B&S in kaart wilde brengen. Maar hoe? Dat is een heel proces geweest. In eerste instantie wilde ik me alleen richten op de leerlingen. Het is een goede keuze geweest om ook docenten en ambulant begeleiders erbij te betrekken. Dat heeft het beeld completer gemaakt!

Gedurende het onderzoek heb ik steeds twee vragen in mijn hoofd gehad: wat wil ik precies te weten komen en hoe ga ik dat te weten komen? Vooral de bijeenkomsten van onze onderzoeksgroep hebben mij geholpen sturing te geven aan dit proces. Ik heb ze als zeer prettig ervaren.

Waar ik in dit onderzoek het meeste mee geworsteld heb is het afbakenen. Je kunt wel veel willen weten, maar dat is voor een onderzoek eigenlijk funest. In eerste instantie had ik ook nog 10 docenten B&S een enquête toegestuurd die niet met AB-leerlingen werkten, om een breder beeld te krijgen. Later heb ik besloten hen niet mee te nemen in het onderzoek om het echt bij de groep AB-leerlingen te houden. Afbakenen is een belangrijk leerproces geweest.

Het schrijven van de introductie en hoofdstuk 1 ging vrij vlot, op het formuleren van de onderzoeksvraag na. De essentie was steeds hetzelfde, maar hoe formuleer je het goed? De theoretische onderbouwing in hoofdstuk twee vond ik ook een lastig punt. Ik heb me regelmatig verloren in alle informatie die er in boeken en via internet te vinden is. Het liefst was ik meteen met de vragenlijsten aan het werk gegaan. Ik heb geleerd dat het erg belangrijk is om literatuur te koppelen aan praktijk, niet alleen bij dit onderzoek, maar ook bij de overige modules van de master SEN. De verschillende invalshoeken die vanuit de literatuur naar voren komen geven een leidraad voor je onderzoek.

Het schrijven van de onderzoeksmethodologie ging me goed af. Ik had inmiddels duidelijk voor ogen wat ik te weten wilde komen, van wie en hoe ik dat ging doen. Het opstellen van de enquêtes heeft veel tijd gekost. Het voorleggen aan derden was erg belangrijk. Ik heb genoten van de enorme respons op de enquêtes. Een nadeel

van enquêtes is dat je niet door kunt vragen. Dat heb ik ervaren. Soms had ik meer verduidelijking omtrent antwoorden gewild.

Het verwerken van de gegevens vond ik het leukste van het hele onderzoek, samen met het bespreken van de resultaten met de ambulante begeleiders. Toch duurde het nog een hele tijd voordat ik hoofdstuk 4 goed op papier had. Vooral het leggen van verbanden vond ik moeilijk. Toen ik alle informatie uit de vragenlijsten overzichtelijk per leerling in één schema had gezet was het beeld duidelijker. Dit heeft me erg geholpen bij het trekken van conclusies in hoofdstuk 5. Het heeft veel tijd gekost om alles beknopt op papier te krijgen. De kritische blik van anderen heeft mij geholpen om de minder relevante informatie te schrappen. De validatiesessie heeft voor de puntje op de i gezorgd. Helaas hebben mijn critical friends, door omstandigheden, moeten stoppen in de loop van het onderzoek. Gelukkig wilde mijn partner als nieuwe critical friend optreden. Door externe factoren loopt niet alles zoals je zou willen, maar ik moet zeggen dat ik de hele uitvoering van het onderzoek als een zeer leerzaam proces heb ervaren.

6.2 Reflectie op mijn ontwikkeling als onderzoeker

Ik kan zeggen dat ik door dit onderzoek een “reflective practitioner” ben geworden. Ik heb geleerd theorie, praktijk en persoonlijke groei met elkaar te verbinden. Dit is een cyclisch proces waarbij een kritische blik van mezelf en anderen, het verantwoorden van keuzes, het overzien van het geheel, het schrappen van informatie en het ontstaan van nieuwe vragen, belangrijke punten zijn geweest. Ook is het belangrijk om als onderzoeker de ethische uitgangspunten in acht te nemen. Dit is mij goed gelukt. Ik ben zorgvuldig omgegaan met de anonimiteit en onderzoeksgegevens. Ik heb bronvermeldingen gebruikt. Het hele onderzoek is voorgelegd aan derden. Alle respondenten die ik benaderd heb zijn geïnformeerd over de aanleiding en het doel en zij krijgen een samenvatting van het onderzoek toegestuurd. De drie docenten van wie uiteindelijk de gegevens niet meegenomen zijn, heb ik hiervan op de hoogte gesteld. Ze hadden er begrip voor en ook zij krijgen de samenvatting toegestuurd. De resultaten hebben geleid tot het beantwoorden van de onderzoeksvraag en aanbevelingen voor mijn praktijk.

Alle ruwe data zijn in te zien door iedereen en bij interesse, via mijn werk, op te vragen.

6.3 Reflectie op mijn persoonlijke professionele ontwikkeling en leerpunten

Ik kan nu zeggen dat het gehele proces van onderzoek doen, met al zijn facetten, mij verrijkt heeft als persoon en professional. Facetten als: kennisuitbreiding, verantwoorde keuzes maken, koppelen van informatie, doorzetten, loslaten, maar vooral het leren met en van elkaar!

De opleiding heeft zeker bijgedragen aan mijn ontwikkeling en leerpunten.

- Ik heb inzicht gekregen in het proces van onderzoek doen en geleerd al doende te onderzoeken.
- Ik heb mijn gespreksvaardigheden verbeterd, een doel uit mijn POP. In de focusgroep-interviews is het mij gelukt de rol van luisteraar aan te nemen.
- Ik draag altijd meteen oplossingen aan. Dit is in de supervisie gesprekken ook aan de orde geweest. Om veranderingsprocessen in gang te zetten is het veel belangrijker dat docenten en leerlingen zelf de oplossingen zoeken. Dan is het iets van henzelf en niet iets van mij! Als AB-er ga ik me meer richten op het coachen van leerkrachten en leerlingen op dat gebied. Dat vind ik een uitdaging!
- Ik heb geleerd hoe belangrijk het is om te werken met triangulatie en het betrekken van derden bij een onderzoek, zodat situaties vanuit verschillende invalshoeken belicht worden.
- Communicatie is een sleutelbegrip. Doordat ik me hier bewuster van ben geworden ga ik me er al automatisch meer op richten. Hier sluit de oplossingsgerichte flowchart van Cauffman mooi bij aan. Het is belangrijk om na te gaan welke relatie je hebt met je cliënt en op welk niveau de hulpvraag zit. Het lijkt er op dat dit ook te maken heeft gehad met de bereidheid van docenten om mee te werken aan een interview. Met de docenten die mee wilden werken had ik een co-expert relatie, er een duidelijke hulpvraag en ben ik intensief betrokken geweest. Bij de andere twee docenten was het een zoekende/consulterende relatie, de hulpvraag was minder duidelijk en interventies vonden vooral plaats via mailcontact, dus meer op afstand. Ook hier speelt communicatie en relatie dus weer een rol.
- Tot slot heb ik door dit onderzoek leren werken met Excel, Power Point en e-mail enquête.

6.4 Doelrealisatie

Het doel van dit onderzoek is behaald. Ik heb inzicht gekregen in de situatie van leerlingen en docenten ten aanzien van de lessen B&S in het VO en weet waar ik mijn interventies op moet richten. Mijn aanname dat veel AB-leerlingen niet of niet naar wens deelnemen heb ik inmiddels bijgesteld. De werkelijke situatie is positiever dan ik dacht. Met de nieuw ontstane vragen en aanbevelingen ga ik verder werken in de praktijk. Ik heb er zin in om, samen met de werkgroep motoriek, een werkboek te ontwikkelen. Dit sluit aan bij de ondernemende rol van de AB-er (Vijfeijken e.a., 2010). Wellicht dat het product in de toekomst op de markt gezet kan worden en bij kan dragen aan de externe dienstverlening van onze school. Het product kan ik via actieonderzoek gaan uittesten. Ik ben al aan het experimenteren door AB-leerlingen een lijst in te laten vullen over hun mogelijkheden bij de diverse activiteiten en dit samen te bespreken met de leerling en docent. Tot nu toe erg positief en door de onderlinge communicatie wordt er al een proces in gang gezet.

Via dit onderzoek is dus een belangrijke aanzet gegeven tot ontwikkeling van mijn praktisch handelen. Er blijft genoeg te doen en te ontwikkelen!

Dus....., onderzoek doen is een cyclisch proces!

Nawoord

Om enkele zinnen uit mijn introductie aan te halen:

“Twee jaar geleden ontstond bij mij de behoefte om weer de boeken in te duiken. De master SEN kwam op een geschikt moment. Ik had er zin in!”

Ik moet eerlijk zeggen dat het volbrengen van de studie met zijn ups en down is gegaan. Het viel niet altijd mee om naast een baan en het moederschap van drie kinderen steeds de zin en tijd op te brengen om te studeren. Toch heb ik het volgehouden en met succes afgerond, waar ik dan ook zeer trots op ben. Aan het hele onderzoek en iedereen die hieraan heeft bijgedragen houd ik een voldaan gevoel over. Bedankt!

Literatuur

- Alkema, W., Steenbruggen, M. & Vlugt, D. (2000). *Basislessen bewegingsonderwijs deel 3. Voor leerlingen met een motorische beperking*. Maarssen: Elsevier.
- Baarda, D., Goede, M. de & Kalmijn, M. (2007). *Basisboek enquêteren. Handleiding voor het maken van een vragenlijst en het voorbereiden en afnemen van enquêtes*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff bv.
- Baarda, D., Goede, M. de & Meer, A. van der (2000). *Open interviewen, basisboek*. Houten: Educatieve Partners Nederland.
- Baarda, D., Goede, M. & Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff bv.
- Blinde, E.A. & McCallister, S.G. (1998). Listening to the voices of students with physical disabilities. Experiences in the physical education classroom. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 65 (1), 32-40.
- Boerman, R. (2008). Ethische uitgangspunten bij praktijkonderzoek, 1-6. Interne publicatie Fontys OSO, Tilburg.
- Bos, J., Damen, H., Hartog, L. den, Blonk, A., & Veerman, J.W. (2011). *AB Verhelderd. Onderzoek naar de Geïndiceerde Ambulante Begeleiding bij REC Vierland-Zuid*. Nijmegen/Tilburg: REC Vierland-Zuid/Praktikon/Fontys OSO.
- Braster, J.F.A. (2000). *De kern van casestudy's*. Assen: Van Gorcum.
- Bussemaker, J. (2007). *Beleidsbrief 'De kracht van sport'*. Den Haag: Ministerie van VWS.
- Fuite, M., Rood, F. & Haaijer, R. (2010). *Resultaten zelfevaluatie aantoonbaar betere ambulante begeleiding*. Hoorn: van Beekveld & Terpstra organisatieadviesbureau
- Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- James, A.R., Kellman, M.K. & Lieberman, L.J. (2011). Perspectives on inclusion from students with disabilities and responsive strategies for teachers: knowing how students with disabilities view inclusion can help teachers identify ways to improve the physical education environment. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 82 (1), 1-60.
- Klerk, M. de (red.) (2007). *Meedoen met beperkingen. Rapportage gehandicapten 2007*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

- Kobus, B.J.H. & Vries, S.I. de (2004). *School & Sport Speciaal. Een verkennende studie naar sport- en bewegingsactiviteiten voor jeugdigen met een beperking in Nederland*. Leiden: TNO.
- Kooiker, S.E. (red.) (2006). *Jeugd met beperkingen. Rapportage gehandicapten 2006*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Krop, M. & Groeneveld, R. (2000). *Krukken geen bezwaar. Leerling met motorische beperkingen in het regulier bewegingsonderwijs. Een praktijkboek*. Hoogvliet: Luk Tut Producties v.o.f.
- Laevers, F. (1998). Is dit kind in ontwikkeling? Welbevinden en betrokkenheid maken het verschil. *Ego-echo*, 1, 4-7.
- Lindert, C. van, Jong, M. de & Dool, R. van den (2008). *(On)beperkt Sportief: monitor sportdeelname van mensen met een handicap 2008*. Den Bosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Moor, J. de (2008). *Onderzoek naar attitude en competentiebeleving van leraren in het regulier onderwijs ten aanzien van passend onderwijs*. Nijmegen: Radboud Universiteit. (z.d.) Verkregen op 14 november, 2010, van http://www.passendonderwijs.nl/files/media/leraren/Onderzoek_opvattingen_leraren_over_Passend_onderwijs.pdf
- Stichting Leerplan Ontwikkeling. (2007). *Basisdocument Bewegingsonderwijs VO*. Zeist: Jan Luiting Fonds.
- Stichting Leerplan Ontwikkeling. (2008). *De samenwerking binnen de vaksecties LO en de ervaringen van hun leerlingen*. Den Haag: Haagse Hogeschool. Verkregen op 16 oktober, 2010, van http://www.dbsv.hva.nl/content/dbsv/lectoraat/lectoraat-alo/openbare-bijeenkomsten/20-februari-2008/presentatie_kenniskring_200208%5B1%5D.pdf
- Vijfeiken, M.M. van, Tuerlings, C.C.J. & Liebrechts, K.H.P. (2010). *Ambulant begeleiders: op zoek naar nieuwe taken en rollen*. Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies.
- Zonnenberg, A. (2010). Oproep 'Ervaring met rolstoelers in de les bewegingsonderwijs'. *Lichamelijke opvoeding*, 4, 13.

Lijst met afkortingen

AB	:	ambulante begeleiding
AB-ers	:	ambulant begeleiders
AB-leerlingen:		ambulant begeleide leerlingen
BO	:	basisonderwijs
B&S	:	bewegen & sport
CP	:	cerebrale parese
CF	:	cystic fibrosis
CVID	:	common variable immuno deficiency (afweerstoornis)
DCD	:	development coordination disorder
EDS	:	Ehlers Danlos syndroom (bindweefselaandoening)
KDS	:	korte darm Syndroom
LGF	:	leerlinggebondenfinanciering
OI	:	osteogenesis imperfecta (botaandoening)
POP	:	persoonlijk ontwikkelplan
R	:	reuma
SB	:	spina bifida
SWZ	:	stofwisselingsziekte
SZ	:	spierziekte
VO	:	voortgezet onderwijs

Bijlagen

Bijlage 1 Vragenlijst aan AB-leerlingen

Februari 2011

Beste leerling en ouder(s)/verzorger(s),

Zoals aangekondigd via de e-mail, bij deze de enquête over de lessen Bewegen en Sport.

Als eerste zal ik me nogmaals even voorstellen. Ik ben Ilse van de Rijdt en werkzaam als vakleerkracht bewegingsonderwijs bij de ambulante dienst van mytyschool X.

Ik ben dus een collega van jouw ambulante begeleider.

Ik volg de studie master SEN (Special Education Needs) aan de Fontys Hogescholen, Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg in Tilburg.

Voor mijn afstuderen doe ik een onderzoek onder jongeren en docenten over deelname aan de lessen Bewegen en Sport van jongeren met een aandoening (bv. DCD, spierziekte etc.) in het regulier voortgezet onderwijs.

Met dit onderzoek wil ik inzicht krijgen in hoe de deelname verloopt, waar behoefte aan is en tegen welke knelpunten aangelopen wordt, om zo de afstemming van de lessen Bewegen en Sport op leerlingen (met een aandoening) te verbeteren.

Met lessen Bewegen en Sport (B&S) worden de sportlessen / gymlessen / lessen LO (Lichamelijke Opvoeding) bij jou op school bedoeld.

Ik zou het fijn vinden als je mee zou willen werken aan dit onderzoek. Ik wil je vragen of je bijgevoegde vragenlijst wilt invullen, alleen of samen met een ouder/verzorger. Dit kost ongeveer 15 minuten. Deelname is natuurlijk vrijwillig en de gegevens worden strikt vertrouwelijk behandeld en anoniem verwerkt. De antwoorden worden alleen gebruikt voor dit onderzoek. Na afronding van mijn onderzoek krijg je, op verzoek, een samenvatting toegestuurd.

Zou je de vragenlijst voor 15 februari a.s. terug willen sturen, dus graag meteen invullen als dat mogelijk is! Voor het terugsturen kun je de retour-envelop gebruiken. Deze is al gefrankeerd, dus een postzegel is niet nodig.

Alvast heel hartelijk bedankt voor je medewerking.

Heb je vragen, mail of bel mij gerust.

Met sportieve groet,

Ilse van de Rijdt
Ambulante begeleiding bewegingsonderwijs

Vragenlijst lessen Bewegen en Sport (B&S)

S.V.P. aankruisen wat van toepassing is

* Algemene informatie

1. Ben je een jongen of meisje?

- Jongen
- Meisje

2. Welk type onderwijs volg je?

- VMBO
- HAVO
- VWO

3. In welk leerjaar zit je?

- 1
- 2
- 3

4. Wat is je leeftijd?

..... jaar

5. Wat is de diagnose van je aandoening?

- DCD
- Spina Bifida
- Spierziekte (Welke?.....)
- CP
- ADHD
- Reuma
- Oncologische aandoening
- Cystic Fybrosis
- Stofwisselingsziekte
- Anders, nl.....

6. Doe je aan sport in je vrije tijd?

- Ja, namelijk.....
- Nee

7. Ben je lid van een sportvereniging?

- Ja. Welke tak van sport?.....
- Nee. Waarom niet?.....

* Deelname aan de lessen Bewegen en Sport op school

8. Neem je deel aan de lessen Bewegen en Sport?

- Ja, volledig (Ga verder met vraag 12)
- Soms (Ga verder met vraag 12)

Bij soms, kun je een inschatting geven van hoeveel procent je deelneemt? .....%

- Nee, nooit (Ga verder met vraag 9)

9. Waarom doe je niet mee aan de lessen B&S? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Ik heb er geen behoefte aan
- Ik heb er te weinig energie voor
- Het wordt door mijn arts afgeraden
- Ik heb een vrijstelling (op grond van medische verklaring) voor B&S
- Ik heb in het verleden nare ervaringen gehad met de lessen B&S
- De begeleiding tijdens de lessen B&S is niet deskundig genoeg
- De lessen sluiten niet goed aan bij mijn problematiek
- De accommodatie is niet (voldoende) toegankelijk / aangepast
- Ik ben bang voor blessures
- Ik ben bang voor vooroordelen
- Ik ben bang dat anderen mij uitlachen
- Ik kan geen hulp krijgen
- Andere reden, namelijk.....

10. Zou je graag mee willen doen met de lessen B&S?

- Ja, omdat.....
- Nee, omdat.....

11. Wat zou er moeten veranderen om deel te kunnen nemen?

.....
.....
.....

! Opmerking: Ook al heb je vraag 8 met Nee beantwoord, zou je dan toch onderstaande vragen in willen vullen, indien van toepassing?

12. Ik maak tijdens de lessen B&S gebruik van een rolstoel.

- Ja, altijd
  - Soms
  - Nee, nooit
- Zo ja, welk type rolstoel: Handbewogen   Elektrisch

13. Is er nu of in het verleden een ambulante begeleider betrokken geweest m.b.t. de lessen B&S? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Ja, op de basisschool
- Ja, in het voortgezet onderwijs
- Nee

14. Nam je op de basisschool deel aan de gymlessen?

- Ja, altijd
- Soms
- Nee, nooit

15. Is er een verschil met de lessen op de basisschool en nu in het voortgezet onderwijs?

- Ja (bv. ten aanzien van deelname, aanpassingen, medeleerlingen?)
- Nee

Zo ja, kun je dat toelichten?

.....

16. Hoe belangrijk vind je de lessen Bewegen en Sport?

- Belangrijk
- Niet belangrijk, niet onbelangrijk
- Onbelangrijk

17. Ervaar je over het algemeen succes tijdens de lessen B&S?

- Vaak
- Soms
- Nooit

18. Hieronder volgen een aantal stellingen over de lessen Bewegen & Sport.

Wil je aangeven of je het ermee eens of oneens bent en in welke mate?

	Zeer mee eens	Mee eens	Mee oneens	Zeer mee oneens
Over het algemeen vind ik de lessen B&S leuk	☐	☐	☐	☐
Ik kan goed meedoen met turnen	☐	☐	☐	☐
Ik kan goed meedoen met atletiek	☐	☐	☐	☐
Ik kan goed meedoen met de spellessen	☐	☐	☐	☐
We doen te veel wedstrijdjjes	☐	☐	☐	☐
Ik vind de lessen B&S moeilijk	☐	☐	☐	☐
Ik ben tevreden over de lessen B&S	☐	☐	☐	☐
Ik vind het fijn om met medeleerlingen te sporten	☐	☐	☐	☐
Medeleerlingen helpen mij tijdens de les B&S	☐	☐	☐	☐
Medeleerlingen zijn op de hoogte van mijn aandoening	☐	☐	☐	☐
Mijn docent helpt mij tijdens de les B&S	☐	☐	☐	☐
Ik kan goed meekomen met de lessen B&S	☐	☐	☐	☐
Ik ga graag naar de lessen B&S	☐	☐	☐	☐
Een persoonlijke begeleider in de les zou fijn zijn voor me	☐	☐	☐	☐

19. Wat doe je als je aan een les B&S niet deel kunt nemen? *(meerdere antwoorden mogelijk)*

- Dan doe ik een vervangende activiteit zoals.....
- Dan hoef ik niet aanwezig te zijn in de les
- Dan krijg ik een andere taak zoals scheidsrechter, scores bijhouden
- Anders nl.....
- Ik kan altijd wel deelnemen

20. Wat zijn belangrijke redenen voor jou om deel te nemen aan de lessen B&S?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Voor plezier en ontspanning
- Om energie kwijt te raken
- Om iets (nieuws) te leren
- Om zelfvertrouwen te krijgen
- Voor de gezondheid / om fit te worden
- Leren omgaan met mijn beperkingen en mogelijkheden (acceptatie)
- Leren samenwerken
- Sociale aspect, contact met medeleerlingen
- Een andere reden, namelijk.....
- Ik vind B&S niet belangrijk

21. Hoe wordt je beoordeeld voor de lessen Bewegen en Sport? *(meerdere antwoorden mogelijk)*

- Ik krijg een cijfer voor inzet
- Ik krijg een cijfer voor uitvoering
- Anders, nl.....

22. Ben je tevreden over de manier waarop je beoordeeld wordt of een cijfer krijgt?

- Ja
- Nee
- Waarom wel of niet?.....

* Knelpunten en belemmeringen m.b.t. de lessen Bewegen & Sport

23. Welke knelpunten ervaar je tijdens de lessen B&S? *(meerdere antwoorden mogelijk)*

- De lessen zijn over het algemeen (te) prestatiegericht
- Er wordt niet genoeg rekening gehouden met jongeren met een aandoening
- Materialen zijn niet aangepast
- Lessen worden niet (voldoende) aan mijn problematiek aangepast
- Spelregels worden niet (voldoende) aangepast
- De accommodatie is niet (voldoende) aangepast, bv. bereikbaarheid
- De docent houdt niet genoeg rekening met mij of snapt mij niet
- De docent ziet mijn mogelijkheden niet
- De docent is niet goed bekend met mijn problematiek
- Ook al zet ik me goed in, ik krijg toch een onvoldoende
- Anders namelijk,.....
- Ik ervaar geen knelpunten

24. Welke persoonlijke belemmeringen spelen een rol tijdens de lessen B&S?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Ik kan niet meekomen met de andere leerlingen tijdens de les
- Ik kan vanwege mijn lichamelijke beperkingen niet goed deelnemen aan de les
- Ik kan moeilijk/niet sporten in een slechte periode (bv. met veel lichamelijke problemen)
- Ik voel me (nog) niet op mijn gemak tussen de andere leerlingen
- Ik krijg onvoldoende hulp om goed deel te nemen
- De lessen zijn te moeilijk voor mij
- Ik raak snel geblesseerd
- Een andere belemmering, namelijk.....
- Ik ervaar geen persoonlijke belemmeringen

* De docent B&S

25. Hieronder volgen een aantal stellingen over de docent B&S.

Wil je aangeven of je het ermee eens of oneens bent en in welke mate?

	Ze er mee eens	Mee eens	Mee oneens	Ze er mee oneens
Mijn docent is goed op de hoogte van mijn aandoening	☐	☐	☐	☐
Mijn docent past lessen aan op mijn niveau	☐	☐	☐	☐
Mijn docent bespreekt met mij wat ik wel en niet kan	☐	☐	☐	☐
Mijn docent houdt goed rekening met mij	☐	☐	☐	☐
Mijn docent heeft begrip voor mijn situatie	☐	☐	☐	☐
Mijn docent stimuleert mij tot bewegen en sport	☐	☐	☐	☐

26. Welk cijfer geef jij aan de lessen B&S?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

* Ideeën

27. Wat zou er voor jou voor zorgen dat de lessen B&S (nog) leuker zouden worden?

.....

Hieronder of op de achterzijde is er ruimte voor opmerkingen of toelichtingen. Misschien wil je nog iets kwijt wat niet aan bod geweest is?

Bedankt voor het invullen!

Bijlage 2 E-mail enquête docent Bewegen en Sport

Beste docent Bewegen en Sport,

Als eerste zal ik me even voorstellen. Ik ben Ilse van de Rijdt en werkzaam als vakleerkracht bewegingsonderwijs en ambulante begeleider op mytylschool X.

Naast mijn werk volg ik de studie master SEN (Special Education Needs) aan de Fontys Hogescholen, Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg, in Tilburg.

Voor mijn afstuderen doe ik een onderzoek onder jongeren en docenten over deelname aan de lessen Bewegen en Sport van jongeren met een lichamelijke beperking (bv. DCD, spierziekte, reuma etc.) in de onderbouw van het regulier voortgezet onderwijs.

Met dit onderzoek wil ik inzicht krijgen in hoe de deelname verloopt, waar behoefte aan is en tegen welke knelpunten aangelopen wordt, om zo de afstemming van de lessen Bewegen en Sport op leerlingen met een lichamelijke beperking te verbeteren en te bekijken waar eventuele interventies op gericht zouden moeten zijn.

Met de lessen Bewegen en Sport (B&S) worden de sportlessen/gymlessen/lessen LO bij u op school bedoeld.

Ik zou het fijn vinden als u mee zou willen werken aan dit onderzoek door het invullen van onderstaande vragenlijst. De antwoorden worden alleen gebruikt voor dit onderzoek. Het invullen kost ongeveer 10 minuten. De gegevens worden strikt vertrouwelijk behandeld en anoniem verwerkt. Na afronding van mijn onderzoek krijgt u een samenvatting toegestuurd.

Zou u de vragenlijst meteen in willen vullen, graag uiterlijk donderdag 31 maart a.s.?

Alvast heel hartelijk dank voor uw medewerking!

Heeft u vragen, mail of bel mij gerust.

Met sportieve groet,

Ilse van de Rijdt

1 Geef bij onderstaande stellingen aan of u het ermee eens of oneens bent en in welke mate.

	Zeer mee eens	Mee eens	Mee oneens	Zeer mee oneens
a. Voor de leerling met een lichamelijke beperking pas ik mijn lessen aan op zijn/haar niveau.	☐	☐	☐	☐
b. In het VMBO houden medeleerlingen minder rekening met een leerling met een lichamelijke beperking dan in HAVO/VWO.	☐	☐	☐	☐
c. Ik ben goed op de hoogte van de (on)mogelijkheden van de leerling met een lichamelijke beperking.	☐	☐	☐	☐
d. Het is onmogelijk voor mij om tijdens mijn lessen B&S, goed rekening te houden met een leerling met een lichamelijke beperking.	☐	☐	☐	☐
e. Ik bespreek altijd met een leerling, met een lichamelijke beperking, wat zijn/haar mogelijkheden zijn bij de verschillende activiteiten in de lessen B&S.	☐	☐	☐	☐
f. Ik vind dat aan alle leerlingen, ook de leerlingen met een lichamelijke beperking, dezelfde eisen gesteld moeten worden qua beoordeling (inzet en uitvoering).	☐	☐	☐	☐
g. Integratie van leerlingen met een lichamelijke beperking in de lessen B&S is altijd mogelijk.	☐	☐	☐	☐
h. Als een leerling in een rolstoel meedoet tijdens de les B&S, komt de veiligheid van medeleerlingen in het geding.	☐	☐	☐	☐
i. Leerlingen met een lichamelijke beperking willen niet meedoen met de lessen B&S.	☐	☐	☐	☐
j. Passend onderwijs betekent ook passende lessen B&S voor leerlingen met een lichamelijke beperking.	☐	☐	☐	☐

2 Stelt u eens een schaal voor van 0 tot 10, waarbij:

- 10 staat voor: "ik heb er veel voor over om leerlingen met een lichamelijke beperking te integreren in de lessen B&S"

- 0 staat voor: "ik heb er niets voor over om leerlingen met een lichamelijke beperking te integreren in de lessen B&S"

a. Waar staat u nu op deze schaal? Geef aan met een cijfer van 0 tot 10.

b. Naar welk cijfer zou u toe willen? Wat is voor u de gewenste situatie?

c. Wat zou er moeten gebeuren om 1 stap op de schaal vooruit te gaan?

3 Is er bij u sprake van handelingsverlegenheid (tekort aan kennis, vaardigheden en/of competenties) m.b.t. leerlingen met een lichamelijke beperking in de lessen B&S? Graag toelichten!

4 Welke knelpunten ervaart u bij het lesgeven aan leerlingen met een lichamelijke beperking? Graag toelichten!

5 Waar zouden, volgens u, interventies (van ambulante dienst) op gericht moeten zijn? Graag toelichten!